

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Факультет обліку і аудиту
Кафедра економічної експертизи та аудиту бізнесу**

ВІВЧАРИК Марія Романівна

**АУДИТ ГРОШОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ
ПІДПРИЄМСТВА**

спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»
магістерська програма – Економічна експертиза та аудит бізнесу
освітній ступінь – магістр

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Черешнюк О. М.

Тернопіль-2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1 Сутність грошових коштів: економіко-правовий аспект	6
1.2 Класифікація грошових коштів та її використання для потреб обліку і аудиту	19
1.3 Інформаційне забезпечення аудиту грошово-розрахункових операцій підприємства	27
Висновки до розділу 1	41
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ АУДИТУ ГРОШОВОРОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ	42
2.1 Організація бухгалтерського обліку грошових коштів	42
2.2 Методика розкриття інформації про наявність і рух грошових коштів у звіті про рух грошових коштів	54
2.3 Форми і методи контролю за грошово-розрахунковими операціями	62
Висновки до розділу 2	77
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ГРОШОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	78
3.1 Аналіз грошових коштів підприємства	78
3.2 Методика проведення аудиту грошових коштів підприємства	87
3.3. Методика аудиту звіту про рух грошових коштів	96
Висновки до розділу 3	108
ВИСНОВКИ	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	113
ДОДАТКИ	104

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність грошових коштів: економіко-правовий аспект

У період виходу України з кризи підприємства, кредитні установи, інші господарюючі суб'єкти вступають у договірні відносини по використанню грошових коштів, що обумовлює зростання ролі організації обліку даного об'єкту як необхідної умови отримання достовірної інформації для прийняття обґрунтованих рішень, вибору надійних господарських партнерів і запобіганню підвищеного ризику діяльності.

Роль і значення обліку грошових коштів особливо підвищилися з розширенням міжнародних економічних відносин України та прийняттям владою відповідних законів та положень.

За цих умов на перший план виходить прийняття рішень тактичного та стратегічного характеру щодо управління грошовими коштами, якість яких безпосередньо залежить від особи, що їх приймає та її особистих характеристик: рівня знань, досвіду і таланту.

Останні базуються на інформації, яка узагальнюється різноманітними службами підприємства, центральне місце серед яких займає бухгалтерська. Таким чином, бухгалтерський облік і аудит грошових коштів, як найбільш ліквідної частини оборотних активів є однією з основних ланок управлінського процесу, спрямованого на забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства.

Особливості грошових коштів, як об'єктів бухгалтерського обліку та аудиту, можуть бути виявлені лише виходячи з їх економічної суті та з врахуванням понять, вироблених економічною наукою протягом останніх століть.

У цьому контексті слід окремо зацентрувати увагу на наукових підходах до дефініції грошей та грошових коштів, синтезувавши багатолітні дослідження науковців, спрямовані на вивчення цих термінів на макро- та мікроекономічному рівнях.

Ця необхідність викликана, як тісним взаємозв'язком макро- та мікроекономіки, як окремих економічних наук, так і самих категорій грошей та грошових коштів.

Гроші становлять найбільш вагомий чинник стабільного функціонування ринкової економіки, прямо впливають на стабільність економічного розвитку країни. Вони сприяють максимальному використанню потужностей підприємств, повній зайнятості населення тощо.

Ще в 1890 р. Долан Э. Дж. зазначав, що «гроші є центром, навколо якого концентрувала свою увагу економічна наука» [25, с.22]. Схоже за змістом твердження висловлює і Дж. Сломан: «економіка багато в чому пов'язана з грошима: скільки грошей ми отримуємо на руки; які наші витрати; в яку суму обходиться придбання того чи іншого товару; який дохід фірми; скільки грошей обертається в економіці в цілому» [28].

Згідно позиції професора М. І. Савлука та ін. [23, с.5] «Гроші – одне з найдавніших явищ у житті суспільства – відіграють важливу роль у його економічному і соціальному розвитку».

Як пише Л. А. Дробозіна «Гроші – історична категорія, притаманна товарному виробництву, відомі з далекої давності, і з'явилися вони як результат більш високого розвитку виробничих сил і товарних відносин» [88, с.13].

Однак, одразу необхідно відзначити, що однозначного підходу до визначення цього терміну немає.

В сучасній економічній літературі проблема «феномену грошей» залишається вельми суперечливою, теоретично невизначеною, дуже далекою від одностайного розуміння, включаючи відповідь на головне питання: в чому ж полягає істинна економічна сутність грошей.

З цим погоджується і Є. М. Сорокіна. В своїй монографії вона констатує: «Незважаючи на те, що гроші існують дуже давно і їх проблемам присвячена велика кількість наукових робіт, однозначного визначення грошей на макрорівні не сформульовано до цих пір» [78, с.8].

Враховуючи зазначене вище, відзначимо, що феномен грошей взагалі залишається для економістів неоднозначним і загадковим.

У феномені грошей поєднується і суб'єктна функція (функція обігу) і об'єктна (функція резервування) і суб'єктно-об'єктна в одній особі (функція виміру вартості, будучи розглянутою з точки зору виробника, який підраховує собівартість своєї продукції, є об'єктною, а з точки зору покупця, котрий оцінює вигідність покупки, є суб'єктною).

Всі явища, процеси і категорії (зокрема й гроші), що є об'єктом вивчення макроекономіки формуються в результаті взаємодії певної множини домогосподарств, підприємств та галузей, що є об'єктами дослідження мікроекономіки. Вивчаючи економіку в цілому необхідно враховувати процеси, що відбуваються з окремими економічними суб'єктами, і навпаки.

Саме «гроші» є одним із ключових понять, що тісно пов'язують макро- та мікроекономіку одну з одною. У сьогоденні існують дві основні теорії, які зіставляють сутності понять «гроші» та «грошові кошти»: формалістична (юридична) та економічна.

«Формалістичне (юридичне)» трактування грошей ґрунтується на буквальному тлумаченні існуючих норм законодавства.

Згідно даної позиції, правове поняття грошей визначається нормами діючого закону і ними ж вичерпується. «Формалістичне (юридичне)» трактування грошей полягає в наступному:

Згідно статті 177 Цивільного кодексу України до об'єктів цивільних прав відносяться речі, включаючи гроші [91]. Саме банкноти і монети, згідно ст. 35 Закону України «Про Національний банк України» є єдиним законним платіжним засобом на території України, приймаються усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України за

всіма видами платежів, а також для зарахування на рахунки, вклади, акредитиви та для переказів [35].

Однак, дати конкретну відповідь на запитання про ідентичність понять «гроші» та «грошові кошти» є досить складно саме в силу невизначеності першого з них. З впевненістю можна константувати лише одне: практично жодне з досліджених нами понять «грошей» не може бути виділеним без жодних змін і перенесеним (спроєктованим) без певних доповнень і уточнень на поняття «грошові кошти», що використовується для потреб бухгалтерського обліку, для його коректного визначення.

Прикладний характер бухгалтерського обліку, як окремої економічної науки, вимагає чіткості, логічності й стрункості побудови визначень та не допускає подвійного їх тлумачення.

Однак, проведені дослідження показали, що існує економічна категорія, яка будучи основною характеристикою грошей, одночасно має ключове значення для розуміння суті грошових коштів – це категорія ліквідності.

Саме остання відрізняє гроші від інших активів і саме вона, повинна розглядатися як основний критерій віднесення активів до грошових коштів І. Т. Балабанов, О. В. Гончарук та Н. А. Савинська зазначають: «Головна властивість грошей – це їх ліквідність. Ліквідність грошей означає здатність грошей брати участь в придбанні товару або інших благ» [5, с.45].

Є. М. Сорокіна говорячи про абсолютну ліквідність грошових коштів називає такі основні їх характеристики:

- абсолютна оборотність в інші товари (роботи, послуги), тобто можливість грошових коштів в будь-який момент перетворитися в споживчу форму;
- абсолютна стійкість по своїй економічній цінності;
- відсутність яких-небудь операційних витрат при проведенні розрахункових операцій;
- володіння властивістю абсолютної подільності і переносності (мобільності) [78, с.28].

Таким чином очевидним є той факт, що ліквідність грошових коштів є максимально можливою, а тривалість періоду трансформації для них рівна нулю.

На рівні підприємства грошові кошти відіграють роль елементів своєрідної кровоносної системи, які повинні постійно циркулювати для забезпечення його життєздатності і динамічного розвитку.

Саме тому чітке визначення обсягу грошової маси суб'єкта господарювання є однією з найбільш актуальних проблем, які постають перед обліковими та аналітичними працівниками підприємства. Без чіткої і ясної відповіді на питання про те, які складові входять в поняття «грошові кошти», цю проблему вирішити неможливо [32].

Поняття «грошові кошти», які використовується для потреб бухгалтерського обліку та аудиту, а також такі, що зустрічаються в науковій літературі вимагають уточнення, що пов'язано з такими причинами:

- виокремлення електронних грошей, як платіжного засобу, який зазнає бурхливого розвитку останніми роками, в складі грошових коштів, що продиктовано подальшим розвитком академічних поглядів на економічну сутність поняття «електронні гроші»;

- уточнення факту включення до категорії грошових коштів лише тих активів, що можуть бути використані для проведення розрахунків в будь-який момент.

Розглянемо обидві причини, що призводять до потреби уточнення дефініції грошових коштів.

О. Т. Євтух зауважує: «поява і широке розповсюдження електронних грошей у соціально-економічному житті суспільства є закономірним етапом його розвитку, що дає нам змогу чіткіше побачити й усвідомити інформаційну сутність грошей» і навіть виділяє окрему функції грошей – інформаційну [26, с.6].

Є. І. Платонов та В. А. Кузнецов зазначають: «В економічному сенсі, «електронні гроші» представляють собою платіжний інструмент, який володіє,

залежно від схеми реалізації, властивостями як традиційних готівкових грошей, так і традиційних платіжних інструментів (банківських карт, чеків і т.д.): з готівковими грошима споріднює можливість проведення розрахунків обминаючи банківську систему, з традиційними платіжними інструментами – можливість проведення розрахунків в безготівковому порядку через рахунки, відкриті в кредитних організаціях» [70, с.35].

Наведене вище приводить до усвідомлення необхідності чіткого визначення приналежності електронних грошей до економічної категорії «грошові кошти» з відповідним відображенням цього факту в зазначеній дефініції.

Друга причина, в зв'язку з якою доцільно уточнити термін «грошові кошти», полягає в тому, що абсолютизація включення до цього поняття коштів на рахунках у банках без подальшого уточнення того, які саме кошти можуть бути віднесеними до грошових, є не зовсім коректною, а подекуди і просто безпідставною з наступних причин:

- існують специфічні види банківських рахунків, кошти на яких по своїй суті не є грошовими. Приклад: кошти на строкових депозитних рахунках є фінансовими інвестиціями (довгостроковими або поточними) і можуть, за відповідності певним критеріям, класифікуватися як еквіваленти грошових коштів, але не як грошові кошти;

- не завжди кошти на поточних, валютних та інших рахунках в банках можуть вважатися грошовими. Приклад: кошти на рахунках, на які накладено арешт, по суті є іншими необоротними активами, а не грошовими коштами, оскільки підприємство не може їх використати в будь-який момент для здійснення власної діяльності. Ліквідність таких активів далеко не відповідає критерію «абсолютна ліквідність», який ставиться перед активами у формі грошових коштів;

- існують рахунки (наприклад деякі види карткових), на яких, згідно договору на їх відкриття, повинна постійно зберігатися певна сума коштів, своєрідний «незнижуваний залишок».

Ця сума також не повинна входити у підсумок грошових коштів підприємства на конкретний момент часу.

Саме тому основним критерієм віднесення до категорії грошових коштів ми вважаємо критерій можливості їх використання в будь-який момент для здійснення власної господарської діяльності.

Проаналізувавши поняття «грошові кошти», доцільно зазначити, що найбільш точне визначення наступне: грошові кошти – готівка в касі, електронні гроші, залишки коштів на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані господарюючим суб'єктом упродовж будь-якого моменту часу для розрахунків під час здійснення господарських операцій.

З розвитком та ускладненням операцій на фінансових ринках, поряд з традиційними грошовими коштами, з'являються все нові й нові види оборотних активів, які мають рівень ліквідності максимально наближений до ліквідності грошових активів, однак на відміну від останніх здатні приносити інвестиційний прибуток.

У закордонній практиці бухгалтерського обліку та звітності, а з 1999р. й в Україні, ці активи дістали назву «еквіваленти грошових коштів».

Еквіваленти грошових коштів – це свого роду проміжна ланка між грошовими коштами та фінансовими інвестиціями.

Володіючи практично абсолютною ліквідністю при мінімальній ризиковості (подібно до грошових коштів), еквіваленти грошових коштів можуть приносити хоча й невеликий, але достатньо стабільний прибуток, що дозволяє вважати їх різновидом інвестицій.

Таким чином, грошові кошти та їх еквіваленти складають найбільш ліквідну частину активів підприємства (рис.1.1), що впливає як на облік грошових коштів (зокрема місцем розміщення рахунків грошових активів в загальній номенклатурі діючого Плану рахунків) так і на контроль за ними.

Рис.1.1.. Місце грошових коштів та їх еквівалентів в складі оборотних активів, виходячи з їх ліквідності.

Законність здійснення операцій з грошовими потоками регламентується чинним законодавством України і визначається на основі нормативно-правових документів. На наш погляд, рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку грошових потоків можна схематично представити як ієрархічну таблицю із 4 рівнів (див. Рис. 1.2.).

Перший рівень нормативного регулювання – це міжнародні нормативно-правові акти, зокрема Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів» в редакції від 01.01.2012 р. – визначає вимоги щодо надання інформації про минулі зміни грошових коштів суб'єкта господарювання та їх еквівалентів за допомогою звіту про рух грошових коштів, який розмежовує грошові потоки протягом періоду від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» і МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції», дія яких спрямована на регулювання операцій з грошовими коштами та їх еквівалентами. В МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» визначено

порядок отримання фіксованої або визначеної кількості одиниць певної валюти.

I рівень - Міжнародні нормативно-правові акти					
МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів»		МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів»		МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції»	
II рівень – Національні нормативно-правові документи					
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»		Закон України «Про банки та банківську діяльність»		Закон України «Про Національний банк України»	
		Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»		Податковий Кодекс	
				Господарський Кодекс	
III рівень – Підзаконні-нормативно правові акти					
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 22 «Вплив інфляції»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 21 «Вплив змін валютних курсів»	
IV рівень – Інструкції, положення державного рівня					
Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.		Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні		Інструкція №146 «Про порядок у відкриття та використання рахунків у національній іноземній валюті»	
				Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності	
				Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, коштів і документів та розрахунків	

Рис.1.2. Система нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку грошових коштів та їх еквівалентів

Відповідно до МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів», на кінець кожного звітного періоду здійснюється перерахунок монетарних статей, які виражені в іноземній валюті. Курсові різниці, що виникають під час

розрахунків за монетарними активами або перерахунку монетарних статей за чинними валютними курсами, які відрізняються від тих, за якими вони були у перерахунку під час первісного визнання протягом звітного періоду або у попередніх фінансових звітах, визначаються з прибутку чи збитку за період, в якому вони виникли.

Другий рівень нормативного регулювання – національні нормативно-правові акти, які складаються з чотирьох підрівнів.

Основним нормативним актом з бухгалтерського обліку є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який забезпечує одноманітність обліку майна, зобов'язань, господарських операцій, складання і надання користувачам необхідної достовірної інформації про майновий стан підприємств, їхні доходи і витрати. Він встановлює єдині правові і методологічні засади організації та ведення бухгалтерського обліку в Україні. Закон закріплює методологічні основи збирання, реєстрації й узагальнення інформації, що здійснюється шляхом суцільного, безперервного документування всіх господарських операцій [4].

Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» цей Закон визначає правові засади застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг. Дія його поширюється на усіх суб'єктів господарювання їх господарські одиниці та представників суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахункові операції у готівковій та/або безготівковій формі [6].

Закон України «Про Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та

зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Господарський кодекс визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Третій рівень – підзаконні-нормативно правові акти, який, представлений НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів» та ін.

Четвертий рівень представлений Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій ця інструкція встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (крім банків, бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі – підприємства). Ведення позабалансових рахунків здійснюється за простою системою (без застосування методу подвійного запису) [12].

Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні розроблено відповідно до Закону України "Про Національний банк України" і визначає порядок ведення касових операцій у національній валюті України юридичними особами (крім банків) та їх відокремленими підрозділами незалежно від організаційно-правової форми та форми власності (далі – підприємства), органами державної влади та органами місцевого самоврядування під

час здійснення ними діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи іншої господарської діяльності (далі – установи), фізичними особами, які здійснюють підприємницьку діяльність (далі – фізичні особи – підприємці) (далі разом у тексті – суб'єкти господарювання), фізичними особами [9].

Інструкція «Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті» регулює правовідносини, що виникають під час відкриття банками, їх відокремленими підрозділами, які здійснюють банківську діяльність від імені банку, та філіями іноземних банків в Україні (далі – банки) [13].

Отже, основною проблемою нормативно правового забезпечення регулювання обліку грошових коштів та їх потоків є відсутність нормативних актів, що їх регулюють. Це призводить до викривлення інформації про монетарні активи в національній валюті. На сьогодні в Україні існує досить багато нормативно-правових актів, що регламентують облік грошових коштів та їх потоків. Проте для більш ефективної організації обліку необхідно здійснити гармонізацію українського законодавства відповідно до вимог МСФЗ. Чітка та визначена організація обліку та звітності грошових потоків є необхідною умовою ефективного управління підприємством. На достовірному обліку грошових потоків суб'єктів господарської діяльності базується державне регулювання грошово-кредитних відносин, адже саме він є механізмом запобігання фінансовим махінаціям та правопорушенням.

Таким чином, тісний взаємозв'язок макро- та мікроекономіки вимагає ґрунтовного дослідження мікроекономічного поняття «грошові кошти» крізь призму властивостей макроекономічної категорії «гроші». Нами встановлено, що найбільш часто вітчизняними та закордонними економістами до складу грошових коштів відносяться готівкові гроші, чеки, вклади до запитання.

Основною характеристикою, яка виділяє грошові кошти з-поміж інших оборотних активів і є базовою для точного їх визначення як окремої економічної категорії, є їхня ліквідність. Саме тому грошові кошти нами розглядаються як готівка в касі, електронні гроші, залишки коштів на поточних

та інших рахунках у банках, які можуть бути використані господарюючим суб'єктом протягом будь-якого моменту часу для проведення розрахунків у процесі здійснення господарських операцій. Проміжне місце між грошовими коштами та фінансовими інвестиціями займають еквіваленти грошових коштів. З першими їх поєднує значна ліквідність, з останніми – можливість отримання інвестиційного прибутку.

1.2. Класифікація грошових коштів та її використання для потреб обліку і аудиту

Важливість наявності на балансі підприємства таких активів як грошові кошти та їх еквіваленти, не ставить під сумнів мабуть жодний з сучасних економістів.

Х. В. Ширенбек говорить про те, що «ринкова система організації, незважаючи на всі відмінності в деталях (помітних на прикладі розвинутих країн Заходу), представляє в своїй основі спосіб господарювання, заснований, окрім всього іншого, на використанні грошей» [94, с.57]. Гроші він називає «... основним фактором, що забезпечує безперешкодне протікання процесу розподілу праці, з'єднувальною ланкою якого є ринки».

А. О. Васіна пише про дефіцит грошових коштів, як про одну з трьох основних проблем у фінансовому стані компанії, незалежно від її галузевої приналежності, масштабу і етапу розвитку: «економічна суть проблеми полягає в тому, що компанії в найближчий час може не вистачити або вже не вистачає коштів для своєчасного погашення поточних зобов'язань» [12, с.62].

Є. М. Сорокіна наголошує, що «для забезпечення і підтримки фінансової стійкості підприємств необхідно, щоб частина їх господарських засобів зберігалась в грошовій формі і володіла високою ступінню ліквідності [78, с.30].

Однак попри визнання важливості цих категорій і необхідності їх упорядкування, роботи, присвячені чіткому розмежуванню і класифікації

грошових коштів та їх еквівалентів практично відсутні незважаючи на те, що для потреб обліку, аналізу та аудиту руху грошових коштів на підприємстві винятково важливою є проблема їх класифікації, оскільки саме в процесі її розв'язання надається змога чітко розставити пріоритети в дослідженні тих чи інших видів грошових коштів на мікрорівні.

Більшість авторів у своїх наукових дослідженнях приділяють увагу класифікації грошових потоків, а не грошових коштів як самостійного об'єкта фінансового управління.

Найбільш повною, на наш погляд, є класифікація, запропонована професором І. О. Бланком, який виділив та описав 19 ознак їх класифікації [7, с.114–129].

Основоположними ознаками класифікації грошових коштів є:

- ✓ форма існування: готівкові та безготівкові грошові кошти;
- ✓ вид валюти: грошові кошти в національній валюті та грошові кошти в іноземних валютах (за видами валют).

Готівкові грошові кошти (грошові кошти сфери готівкового грошового обігу) – грошові кошти у вигляді паперових грошей, монет, грошових знаків, файлів в пам'яті комп'ютера (якщо вони використовуються без прямого зв'язку з банківськими рахунками).

Безготівкові грошові кошти (грошові кошти сфери безготівкового грошового обігу) – грошові кошти на банківських рахунках, що використовуються для оплати, взаємних розрахунків шляхом перерахування з одного рахунку на інший.

Грошові кошти в національній валюті – грошові кошти (як готівкові так і безготівкові) у валюті, випущеній певною державою, яка, в основному, знаходиться в обігу на її території.

Грошові кошти в іноземній валюті – грошові кошти (як готівкові так і безготівкові), які знаходяться в обігу і являються законним засобом платежу на території відповідної іноземної держави (групи іноземних держав).

Професор В. В. Сопко виділяє дві ознаки класифікації грошових коштів:

- за призначенням: кошти для обороту (оборотні) та для спеціального призначення (необоротні);
- за місцем зберігання: грошові кошти в банку, касі підприємства, у підзвітних осіб, у контрагентів (видані аванси), вкладені у еквіваленти, цінні папери тощо [64].

Сучасні науковці доповнили зазначену класифікацію двома ознаками: за видами валют: національна та іноземна (долар США, Євро, Російські рублі) валюти; за джерелами надходження: власні, запозичені та залучені [75].

Подібні ознаки класифікації наводить О. П. Кундря-Висоцька:

- за призначенням: кошти для проведення поточних розрахунків та кошти, що мають спеціальне призначення та цільове використання;
- за місцем зберігання: у касі підприємства, на рахунках у банку, у підзвітних осіб, вкладені в цінні папери, у контрагентів тощо [50].

Окрім того, всі грошові кошти є оборотними активами, ті ж види коштів, які не можна використати протягом одного року або операційного циклу, якщо він складає більше ніж один рік, можуть класифікуватися або як довгострокові фінансові інвестиції, або як інші необоротні активи.

Доцільно зазначити, грошові кошти є активами, які характеризуються абсолютною ліквідністю, що автоматично робить неможливим їх віднесення до необоротних.

Віднесення до грошових коштів їх еквівалентів є недоречним в силу специфіки цієї категорії, яка проявляється в тому, що вони є своєрідною поєднувальною ланкою між двома видами найліквідніших активів – грошовими коштами та фінансовими інвестиціями.

Саме тому еквіваленти грошових коштів слід виділяти в окрему категорію з виокремленням специфічних, притаманних лише їй особливостей та функцій.

У зв'язку з виявленими недоліками у наявних видах класифікації та з метою узагальнення існуючих загальноприйнятих ознак декомпозиції грошових

коштів, їх класифікація для потреб управління грошовими коштами загалом та обліку, аналізу, аудиту зокрема може бути представлена схематично (рис.1.2.1.)

Окрім цього сучасні науковці доповнюють існуючі класифікації двома допоміжними, що мають важливе значення при вирішенні окремих завдань обліку, аналізу та аудиту. Класифікація доповнена обмеженістю у напрямку використання та місцем використання. (рис. 1.4. та рис. 1.5.)

Класифікація грошових коштів за наведеною ознакою має винятково важливе значення при аналізі фінансового стану підприємства, оскільки суб'єкт господарювання повинен прагнути до мінімізації частки грошових коштів з обмеженістю їх використання у загальній грошовій масі. Значна маса грошових коштів з обмеженнями у їх використання ще не може бути свідченням високої платоспроможності підприємства. Ефективним засобом забезпечення зобов'язань у суб'єкта підприємницької діяльності є грошові кошти без обмежень у їх використанні.

Для більш зрозумілого та наочного сприйняття, запропонуємо власну, розроблену класифікацію грошових коштів зручну у користуванні та не обтяжену спеціальними науковими термінами, доступну для будь-якого користувача інформацією.

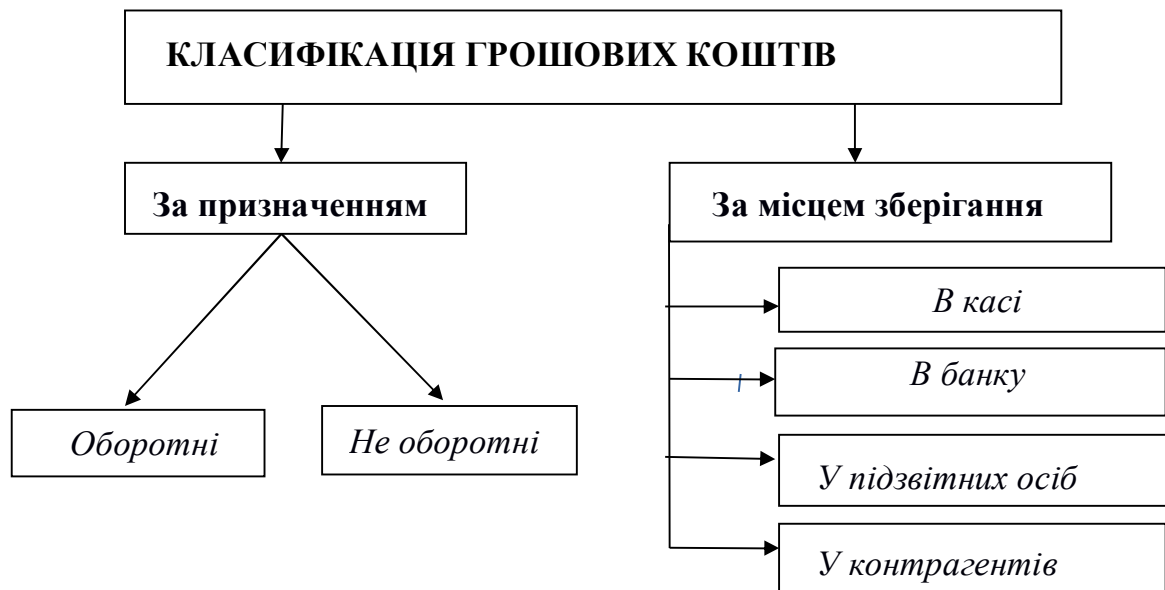

Рис. 1.6. Спрощена класифікація грошових коштів

Сучасний розвиток економіки зумовлює впровадження нових форм грошових коштів з метою збільшення динамічності сучасних умов ведення

підприємницької діяльності. В умовах ринкових відносин зростає роль еквівалентів грошових коштів в діяльності суб'єктів господарювання, що виводить на новий рівень дослідження облікової сторони цього питання. В. В. Ковальов відзначає зростання ролі грошових еквівалентів як одного з основних елементів причини зміни сутності методів управління фінансами при переході до ринкової економіки [39]. Сучасні науковці для ідентифікації еквівалентів грошових коштів виокремлюють їх такі основні властивості:

- є високоліквідними цінними паперами низької прибутковості, але високої надійності;
- вільно реалізуються в будь-який момент із мінімальною втратою вартості (чи без втрат);
- мають постійну ринкову вартість;
- придбаваються як страховий резерв готівки [47].

В іншому джерелі зустрічаємо такі властивості еквівалентів грошових коштів: вільно конвертуються у певні суми грошових коштів, тобто це означає, що вони можуть швидко перетворюватись у готівку; мають незначний ризик зміни вартості; здійснюються на короткий термін [88].

Професор Ф. Ф. Бутинець стверджує, що: «до еквівалентів грошових коштів відносяться інвестиції з строком погашення не більше трьох місяців з дати придбання.

Інвестиції в акції інших підприємств не відносяться до грошових еквівалентів, за винятком тих випадків, коли вони по своїй суті ідентичні грошовим коштам» [8].

Узагальнивши властивості еквівалентів грошових коштів можна сформулювати їх класифікацію з метою оцінки, обліку.

Згрупована та систематизована класифікація еквівалентів грошових коштів подана у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Класифікація еквівалентів грошових коштів для потреб обліку та аудиту

Ознака класифікації	Вид еквівалентів грошових коштів	Примітка
Початкове визнання та подальша оцінка	початково визнані за справедливою вартістю; утримувані до погашення; у вигляді позик і дебіторської заборгованості; для можливого продажу	Має значення для здійснення оцінки ЕГК при їх оприбуткуванні та на дату балансу
Норма засвідчення права, що надаються еквівалентом грошових коштів	у формі цінного паперу; у формі, іншій ніж цінні папери	Використовується для потреб інвентаризації ЕГК
Тип оподаткування доходу	-неоподатковувані; -оподатковувані	Існує певна специфіка відображення доходу від такого роду інвестицій в обліку інвестора
Місцезнаходження емітента	-внутрішні; -іноземні	Для іноземних ЕГК в податковому та фінансовому обліку слід враховувати зміну курсу валюти, в якій ЕГК емітовано

Таким чином, для правильного розуміння, ефективного управління, чіткого аудиту і коректного обліку необхідною є чітка, зрозуміла і логічна класифікація грошових коштів та їх еквівалентів суб'єкта господарської діяльності, яка полягає у зведенні всієї їх сукупності в економічно зумовлені однорідні групи.

Отже, на основі проведеного дослідження узагальнено існуючі класифікації грошових коштів шляхом виділення основних ознак: обмеженість у напрямках використання; місцем зберігання. Класифікація грошових коштів за наведеними ознаками мають винятково важливе значення при аналізі фінансового стану підприємства, проведення інвентаризації та максимально раціонального відображення грошових коштів на рахунках бухгалтерського обліку.

1.3 Інформаційне забезпечення аудиту грошово-розрахункових операцій підприємства

Сучасна система управління має одне з ключових значень для ефективного функціонування виробництва. Будь-які управлінські рішення щодо оцінки результатів господарювання, економічних процесів, оптимізації виробничих факторів, у тому числі раціонального використання виробничого потенціалу повинні базуватися на достовірній, своєчасній і повній обліковій інформації. Чітко налагоджений бухгалтерський облік своєчасно має забезпечити потреби управління необхідною та вірогідною інформацією для виконання всебічного аналізу господарської діяльності та обґрунтування відповідних управлінських рішень.

Будучи частиною управління, обліково-аналітичне забезпечення дає важливу інформацію, яка дозволяє контролювати поточну діяльність підприємства, планувати його стратегію і тактику, оптимально використовувати ресурси, вимірювати і оцінювати результати діяльності.

В економічній літературі зустрічаються різні підходи до трактування поняття «обліково-аналітичне забезпечення».

Так, М. Р. Гільмьярова під обліково-аналітичним забезпеченням розуміє концептуальну модель, що складається із взаємопов'язаних обліково-аналітичних процедур та застосовується для забезпечення апарату управління корпорації необхідною інформацією [1].

На думку І. В. Зенькіної, обліково-аналітичне забезпечення – це інтегрована система обліку та аналізу, що систематизує інформацію для обґрунтування бізнес-стратегії, координації напрямів перспективного розвитку підприємства, системної оцінки ефективності реалізації оперативного-тактичних та стратегічних управлінських рішень [2].

Р. П. Юзва під обліково-аналітичним забезпеченням управління розуміє сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних в обліково-аналітичну систему та спрямованих на задоволення інформаційних потреб користувачів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу згідно з визначеними цілями, а також нормативно-правовим, методичним, організаційним, програмним, математичним, технічним та ергономічним забезпеченням [7].

І. М. Кирилов вважає, що обліково-аналітичне забезпечення управління – це сукупність взаємопов'язаних структурних елементів, що формують цілісний та безперервний процес формування ефективної системи обліку, аналізу та контролю основних ключових показників діяльності суб'єкта господарювання [10].

З представлених визначень бачимо, що науковці здебільшого трактують поняття «обліково-аналітичне забезпечення» як процес збору інформації за рахунок обліку та аналізу для цілей управління. Виходячи із цього, під обліково-аналітичним забезпеченням системи управління підприємствами, розуміють формування інформації облікового характеру, що узагальнює результати діяльності та аналітичного, що передуює прийняттю обґрунтованого управлінського рішення.

Тобто, поняття обліково-аналітичного забезпечення постає у двох значеннях:

1. діяльність, пов'язана зі збором, реєстрацією, узагальненням,
2. збереженням, передачею та аналітичним опрацюванням інформації;
3. забезпечення системи управління відповідною кількістю необхідної якісної інформації [10].

Формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління аграрними підприємствами слід розглядати в розрізі таких основних етапів, представлених на рисунку 1.7.

На першому етапі необхідно виявити та проаналізувати потребу в інформації. Адже важливий та необхідний етап вдосконалення системи управління – це дослідження і аналіз існуючих процесів управління та руху інформації, на базі яких повинно здійснюватися прийняття управлінських рішень.

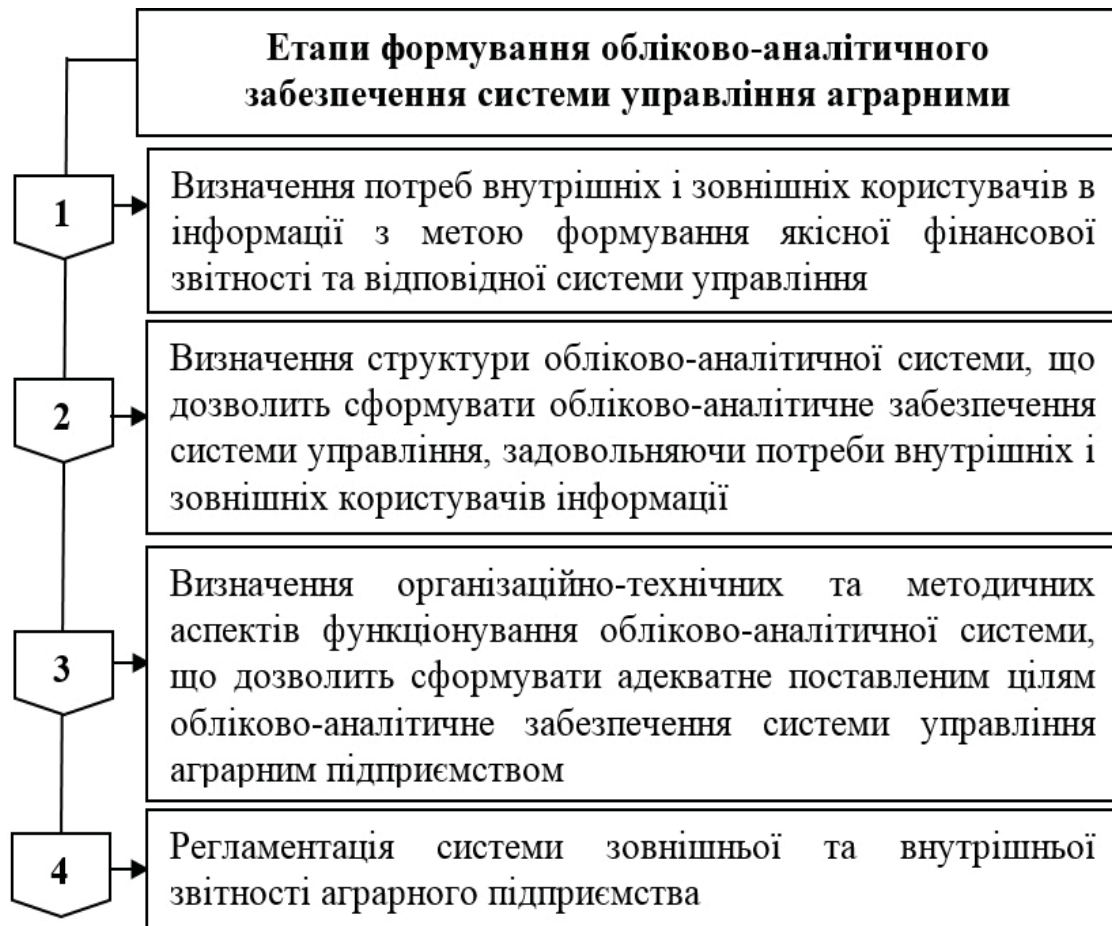

Рис. 1.7.. Етапи формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління аграрними підприємствами

Інформація, яка необхідна для управління підприємством, представляє собою різні повідомлення економічного, технологічного, соціального та іншого змісту. Управлінською розуміють інформацію, що обслуговує процеси виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ і забезпечує вирішення завдань організаційно-економічного управління підприємством.

Потреба в інформації для кожного аграрного підприємства є індивідуальною і залежать від багатьох факторів. Під час здійснення аналізу інформаційних потреб вчені-економісти пропонують використовувати різні методи та їх комбінації (табл.1.2.).

На другому етапі необхідно визначити структуру обліково-аналітичної системи, що дозволить сформувати обліково-аналітичне забезпечення системи управління, найбільш повно задовольняючи потреби внутрішніх і зовнішніх користувачів інформації.

Таблиця 1.2.

Методи аналізу інформаційних потреб в обліково-аналітичній системі

Назва методу	Характеристика
Аналіз задач	Визначає об'єктивні потреби в інформації для прийняття рішень
Аналіз документації	Дослідження документації, що знаходиться в розпорядженні особи, відповідальної за виконання тих чи інших завдань
Інтерв'ю	Виступає в тій чи іншій мірі структурованим опитуванням «носія» інформаційних потреб
Метод спостереження	Метод, за допомогою якого здійснюється відбір та накопичення первинної інформації про об'єкт, що вивчається, через безпосереднє сприйняття і реальну реєстрацію фактів, які стосуються конкретного об'єкта і є вагомим з погляду дослідника
Розробка системи збалансованих показників	Дозволяє визначити склад збалансованих показників в межах системи, методику їх розрахунку та необхідну для цього інформацію

Обліково-аналітична система – система підприємства, що існує в єдиному інформаційному просторі, базисом якої виступає інформація бухгалтерського обліку та включає в себе дві підсистеми: облікову й аналітичну, останні, у свою чергу, виконують відповідні функції в системі управління.

Так, обліково-аналітична система складається з елементів, які взаємодіють між собою, залежать одне від одного і формують єдине ціле. Обліково-аналітичну систему можна представити як сукупність складових: обліку, аналізу та аудиту (рис.1.3.2). Центральним елементом обліково-аналітичної системи є бухгалтерський облік, який виступає одним з основних джерел економічної інформації, що характеризує фактичний стан справ на підприємстві.

Рис. 1.8.. Елементи обліково-аналітичної системи

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [33], всі юридичні особи незалежно від форм власності повинні вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність.

Якщо фінансовий облік ведеться відповідно до облікової політики підприємства та чинних інструкцій, положень та вказівок Уряду, Міністерства фінансів України, то ведення управлінського обліку не регламентується будь-якими інструкціями чи правилами, тобто здійснюється за власною методикою підприємства.

Визначення податків і зборів до сплати здійснюється на базі податкового обліку, який може вестися автономно, але в більшості випадків, виходячи з принципу раціональності, ведеться на основі фінансового обліку з використанням системи реєстрів податкового обліку.

Отже, другий етап передбачає визначення елементів обліково-аналітичної системи, а саме – видів обліку, які дозволяють сформувати максимально наближені дані до визначених інформаційних потреб.

На третьому етапі необхідно визначити організаційно-технічні та методичні аспекти функціонування обліково-аналітичної системи, що дозволять сформувати обліково-аналітичне забезпечення системи управління підприємством.

Необхідно зазначити, що варіант побудови обліково-аналітичної системи буде залежати від того, які види обліку застосовують в межах обліково-аналітичної системи і який порядок їх взаємодії. Крім того, основним документом, що визначає функціонування обліково-аналітичної системи на підприємстві, є його облікова політика. Вона може оформлятися окремим документом щодо окремих видів обліку. Проте, на нашу думку, у разі забезпечення інтегрованої системи обліку, її зміст необхідно затверджувати у формі одного документу, в якому будуть враховані всі аспекти облікової політики в розрізі всіх видів обліку на підприємстві.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [33]. Облікова політика передбачає ведення бухгалтерського обліку на підприємстві як цілісної системи і охоплює всі її складові: методичну, технічну та організаційну.

Можна вважати, що облікова політика підприємств має складатися з таких трьох розділів:

- методичний (вибір методики складання Звіту про рух грошових коштів);
- технічний (затвердження робочого плану рахунків; зазначення форми обліку; графік документообігу; план проведення інвентаризації; система управлінського обліку та контролю).
- організаційний: (організаційна форма бухгалтерської служби; структура бухгалтерської служби; функціональні обов'язки працівників каси; технологія обробки інформації про рух грошових коштів).

На четвертому етапі формування обліково-аналітичного забезпечення системи управління здійснюється регламентація системи зовнішньої і внутрішньої звітності підприємства за допомогою розробки форм внутрішньої звітності. Тобто необхідно визначити види звітності (бухгалтерська, податкова, стратегічна та ін.), її склад і зміст, встановити терміни подання, визначити форми звітів, відповідальних осіб за їх складання, а також визначити методи та методику її аналізу.

Оскільки облік є окремою функцією управління, можна стверджувати, що питання правильного та своєчасного обліку грошових коштів на підприємстві є одним із першочергових. Функції, які виконує облік грошових коштів та їх еквівалентів в системі управління підприємством (рис. 1.9.):

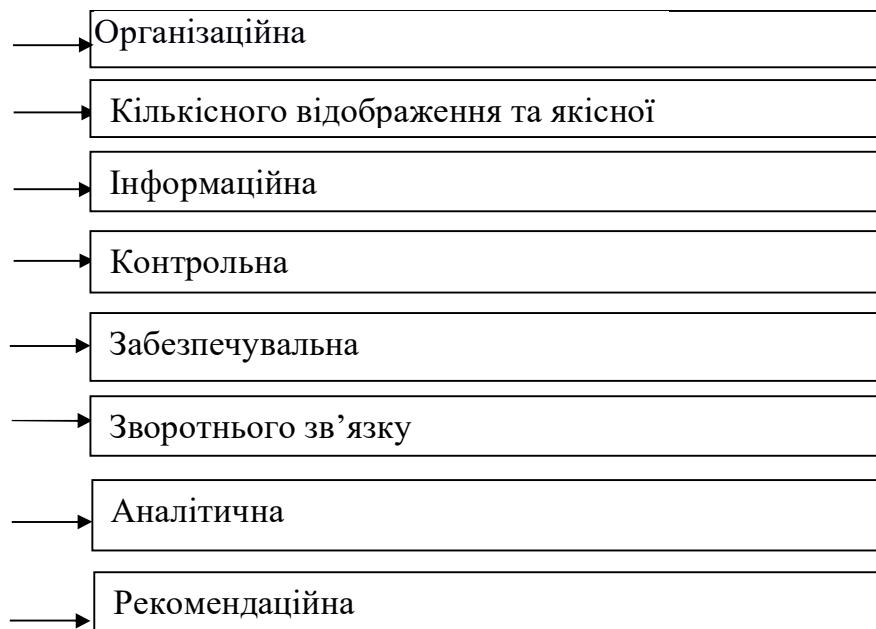

Рис. 1.9. Функції обліку грошових коштів

- організаційна (врегулювання повноти і законності готівкових і безготівкових розрахункових операцій);
- кількісного відображення та якісної характеристики (документування руху грошових коштів та еквівалентів);
- контрольна (контроль за наявністю та рухом грошових коштів та їх еквівалентів);
- інформаційна (створення даних про стан та рух грошових коштів);
- забезпечувальна (організація підприємницької діяльності шляхом готівкових і безготівкових розрахунків);
- зворотного зв'язку (отримання інформації про дійсний стан грошових коштів та виконання управлінських рішень);
- аналітична (дослідження наявності та руху грошових коштів в розрізі видів, джерел тощо);
- рекомендаційна (пошук раціонального вкладення вільних грошових коштів як джерела фінансових інвестицій, що приносять прибуток).

Побудова ефективної системи обліку і аудиту за грошовими коштами, як сукупності окремих елементів, які виконують вище перераховані функції, на підприємстві повинна відбуватися на засадах використання новітніх економічних розробок, які застосовуються у міжнародній практиці, не забуваючи при цьому про досвід, накопичений за довгі роки формування системи обліку в Україні.

В основі формування звіту про рух грошових коштів лежить концепція грошового потоку підприємства. Як вважає Н. В. Володіна: «Концепція фінансового потоку, а особливо потоку грошового, під яким розуміють сукупність розподілених в часі надходжень і виплат грошових коштів в ході фінансово-господарської діяльності підприємства, повинна постійно знаходитися в центрі уваги спеціалістів в галузі фінансового та управлінського обліку. Сьогодні особливо важливо розуміти, що приріст власних засобів підприємства забезпечується прибутковістю його роботи шляхом руху грошових коштів. Це підвищує ліквідність і платоспроможність підприємства, його фінансові можливості та еластичність»[14].

У міжнародній практиці звіт про рух грошових коштів отримав достатньо широке використання. У відповідності з Міжнародними стандартами фінансової звітності він визнається в якості основного фінансового звіту, який поряд з бухгалтерським балансом, звітом про прибутки і збитки, звітом про зміни в капіталі, інформацією про облікову політику і примітками до фінансової звітності повинен представлятися за кожен звітний період. Всі вищезазначені звіти взаємозв'язані і доповнюють один одного, описуючи різні аспекти фінансово-господарської діяльності підприємства із загальною метою – дати користувачам звітності найбільш повну інформацію для прийняття економічних рішень.

Звіт про рух грошових коштів пройшов історичний розвиток для набуття теперішнього стану. Його попередником був Звіт з фондів, який з'явився у 1961 р. в США і був рекомендований в якості обов'язкової частини річної корпоративної звітності, підтвердженої висновком аудитора. Остаточо

структура та склад статей звіту про рух грошових коштів сформувалися у США в 1987 р. з прийняттям SFAS 95 «Звіт про рух грошових коштів. У Міжнародних стандартах фінансової звітності, які, в основі своїй побудовані на US GAAP, у грудні 1992 р. з'явився однойменний стандарт IAS 7, яким затверджено форму і принципи заповнення звіту про рух грошових коштів в теперішньому його вигляді. Стандарт вступив в силу з 1 січня 1994 р. В Україні звіт про грошові кошти було виділено в окрему звітну форму у 1999р. з прийняттям П(С)БО 4. Загалом же ж у Міжнародних стандартах фінансової звітності (IAS/IFRS), Загальноприйнятих принципах бухгалтерського обліку США (US GAAP) та Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку України існують три основні напрями відмінностей між формою та складом звіту про рух грошових коштів. Наведені відмінності свідчать про необхідність подальшого розвитку національних стандартів в напрямку конвергенції останніх з міжнародними, шляхом усунення наявних відмінностей.

Бухгалтерські рахунки, які слугують для реєстрації й накопичення, а також фінансова звітність, яка використовується для узагальнення інформації про стан та зміну об'єктів обліку (зокрема, й грошових коштів) є основою побудови системи бухгалтерського обліку та аудиту на підприємстві. Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» бухгалтерський облік – це система суцільного, неперервного спостереження і контролю за господарськими процесами підприємства, що передбачає виявлення, вимірювання, реєстрацію, накопичення, узагальнення, зберігання та передачу інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [34]. Вже в самому визначенні бухгалтерського обліку суттєве місце відводиться контролю правильності, законності та ефективності обліку окремих фактів та явищ господарського життя підприємства.

Розвиток економіки України та ускладнення ринкових взаємин суб'єктів господарювання в країні спричинили підвищення інтересу зацікавлених сторін до питання аудиту як окремої функції управління загалом та бухгалтерського

обліку зокрема і надали нового поштовху процесу наукового дослідження категорії аудиту.

Проблемам організації аудиту присвячено достатня кількість праць вітчизняних і зарубіжних вчених економістів.

Ними аудит розглядається в різних аспектах (Рис. 1.10.)

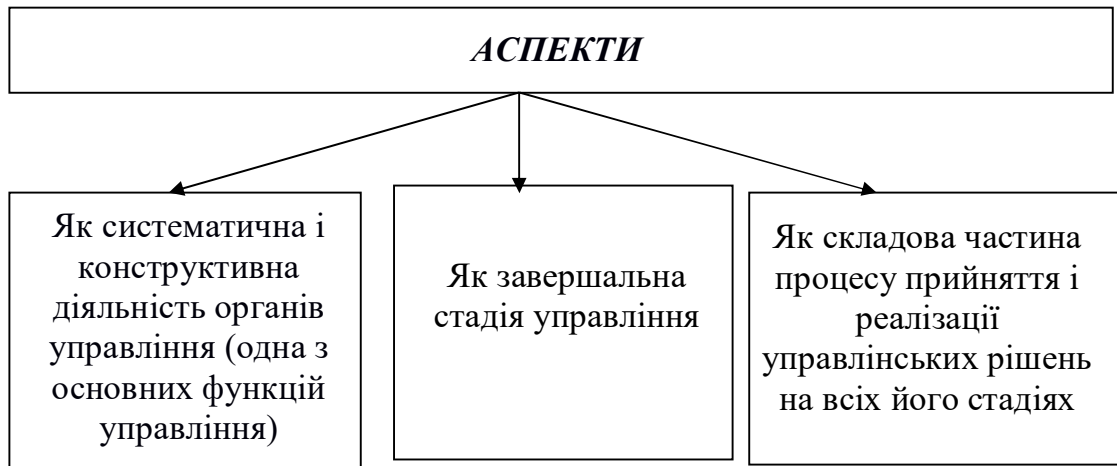

Рис. 1.10. Аспекти в яких розглядається аудит

Особливого значення процес аудиту набуває на ділянці обліку грошових коштів. Ефективне організування аудиту грошових коштів повинно базуватися на чітко визначених, зрозумілих та прозорих принципах. О. С. Височан називає три основні принципи ефективного аудиту грошових коштів на підприємстві(рис. 1.11.).

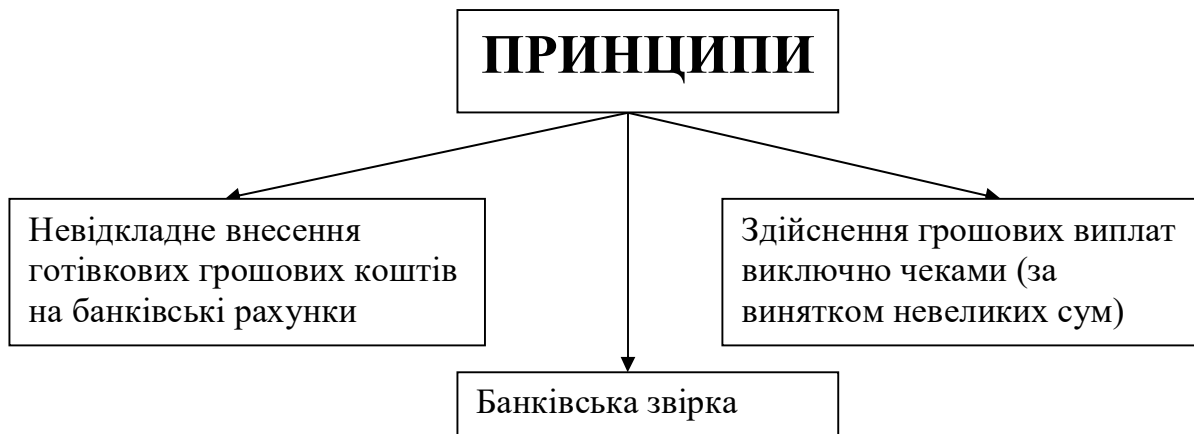

Рис. 1.11. Принципи ефективного аудиту грошових коштів на підприємстві

Дотримання вищевказаних принципів є можливим лише при існуванні високоефективної системи внутрішнього аудиту на підприємстві.

Виділяють такі основні види робіт з побудови ефективної системи внутрішнього аудиту грошових коштів:

1. відділення функцій авторизації, ведення записів та матеріальної відповідальності;
2. обмеження кількості людей з правом доступу до грошових коштів; встановлення особи, відповідальної за готівкові грошові кошти;
3. використання, якщо це можливо, банківських послуг;
4. зведення виплат готівкою до мінімуму;
5. визначення обов'язків осіб, які мають доступ до готівки;
6. фізичний захист готівкових грошових виплат; проведення раптових ревізій каси;
7. здійснення записів по грошових надходженнях в найкоротші строки; внесення всіх грошових надходжень на банківський рахунок в найкоротші строки; здійснення платежів чеками, а не готівкою;
8. незалежна звірка залишків по рахунку грошових коштів.

Інформаційна система бухгалтерського обліку та аудиту з однієї сторони являється сукупністю засобів, методів та персоналу, а з іншої – комплексом інформаційних процесів (процедур), що функціонують з метою досягнення поставленої цілі, а також етапів (стадій) обробки інформації. При цьому початковим джерелом даних є господарські операції підприємства, в той час як кінцеві споживачі інформації можуть бути різними (як зовнішніми так і внутрішніми). В якості проміжних джерел інформації використовуються бухгалтерські первинні документи, облікові регістри, звітність тощо; проміжні споживачі інформації – контролери, аналітики, менеджери середньої та нижчої ланок та ін.

При цьому слід чітко розмежовувати облік і аудит як різні функції управління, які мають власні завдання, методи і прийоми та аудит як окрему функцію бухгалтерського обліку, яка реалізовується з використанням

бухгалтерських методів та прийомів. Ці види аудиту не повинні замінювати, а скоріше доповнювати один одного, оскільки, з однієї сторони, контрольні функції можуть виконуватися не в повному обсязі та з певним суб'єктивізмом, з іншої – запровадження тотального суцільного комплексного внутрішнього аудиту на всіх стадіях облікового процесу є економічно недоцільним. Багато помилок та неточностей можуть бути виявлені бухгалтером особисто в результаті самоконтролю.

Операції, які відбуваються під час здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства є джерелом даних про ресурси (зокрема й грошові кошти) які придбаваються, перетворюються і споживаються; зобов'язання, які при цьому виникають та власний капітал суб'єкта господарювання. При цьому відбувається процес перетворення ресурсів з однієї форми в іншу, що вимагає якісної оцінки цих подій з позиції бухгалтерського обліку.

Операції, які відбуваються під час здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства є джерелом даних про ресурси (зокрема й грошові кошти) які придбаваються, перетворюються і споживаються; зобов'язання, які при цьому виникають та власний капітал суб'єкта господарювання. При цьому відбувається процес перетворення ресурсів з однієї форми в іншу, що вимагає якісної оцінки цих подій з позиції бухгалтерського обліку.

В кінцевому результаті прийняті адміністрацією підприємства рішення впливають на процес здійснення господарської операції з руху грошових коштів і вимагають залучення бухгалтерії до реєстрації і обробки даних, які при цьому продукуються. Таким чином, облік грошових коштів в системі управління підприємством виконує такі основні функції: організаційну; кількісного відображення та якісної характеристики; контрольну; забезпечувальну; зворотного зв'язку; аналітичну та рекомендаційну.

Дані про наявність та рух грошових коштів накопичуються на рахунках бухгалтерського обліку. Після цього, через систему облікових реєстрів, вони

узагальнюються у фінансовій та управлінській звітності підприємства, центральне місце в якій займає звіт про рух грошових коштів, важливість якого визначається необхідністю наявності на підприємстві грошових коштів для ефективного функціонування останнього та грошових еквівалентів як одного з пріоритетних напрямків здійснення фінансових інвестицій. Під обліково-аналітичним забезпеченням системи управління підприємствами слід розуміти формування інформації як облікового характеру, що узагальнює результати діяльності, так і аналітичного, що передуює прийняттю обґрунтованого управлінського рішення.

Підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що ефективно побудована система бухгалтерського обліку і аудиту грошових коштів формується шляхом поєднання етапів (спостереження, вимірювання, реєстрація і зберігання, групування, узагальнення, підтримка), процесів (здійснення господарської операції, вимірювання результатів руху, документального оформлення наявності й руху грошових коштів, заповнення реєстрів з обліку, формування звітності, прийняття рішення в процесі управління грошовими коштами) бухгалтерського обліку, а також аудиту їх здійснення.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ АУДИТУ ГРОШОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

2.1 Організація бухгалтерського обліку грошових коштів

Господарюючі суб'єкти використовують грошові кошти для проведення розрахунків незалежно від характеру своєї діяльності. Вони мають потребу в цьому виді ресурсів для ведення своїх операцій, погашення боргових зобов'язань, забезпечення доходу для своїх інвесторів тощо.

Дослідження в бухгалтерському обліку, включаючи дослідження з обліку грошових коштів і грошових потоків, повинні проводитись у взаємозв'язку з економічним, юридичним напрямом та із зовнішнім середовищем в системі бухгалтерського обліку. Разом з тим, ці питання є невід'ємною частиною системи управління грошовими коштами підприємства, яка включає:

- організацію обліку, що забезпечує періодичне складання звітів про надходження грошей, їх використання та залишок в касі та на рахунку;
- контроль наявності необхідних сум грошових коштів різного призначення (для поточних операційних потреб, для погашення зобов'язань поточного періоду та для здійснення непередбачених витрат);
- запобігання нагромадження зайвих сум тимчасово вільних грошових коштів і розміщення їх з метою одержання доходу до виникнення необхідності;
- складання бюджету грошових коштів – прогнозу грошових потоків, який розробляється на основі планування майбутніх готівкових надходжень і виплат на різні проміжки часу.

Якщо перші три складові зазначеної системи в цілому відпрацьовані і застосовуються на вітчизняних підприємствах, то прогнозування вхідних і вихідних грошових потоків та їх контроль ще не знайшли широкого застосування. На нашу думку, планування є значним резервом підвищення

ефективності управління грошовими коштами вітчизняних підприємств та ефективності їх господарювання..

Система бухгалтерського обліку повинна бути такою, щоб не тільки надавати керівництву підприємства необхідну інформацію про наявність грошових коштів, про розмір і склад майна, його збільшення або зменшення, прибутки і збитки тощо, але й бути здатною відповідати на всі питання як економічного, так і правового характеру.

Головною складовою всіх фінансових операцій підприємства є грошові кошти, які також беруть участь у забезпеченні всіх видів господарської діяльності підприємства. Згідно П(С)БО 4 під грошовими коштами розуміють готівку, кошти на рахунках банку та депозити до запитання [72]. У ринкових умовах не можна розпочати господарську діяльність без наявності грошових коштів та без їх постійного надходження. Грошові кошти забезпечують проведення поточних операцій.

В діяльності підприємства між вхідними і вихідними грошовими потоками завжди є тимчасовий розрив, тому підприємство повинно мати вільні грошові кошти на рахунках в банку. Окрім того, діяльність підприємства не має чітко визначеного характеру, тому вони також необхідні для виконання непередбачених платежів.

Грошові кошти є найбільш ліквідними активами. Вони присутні на початковому та кінцевому етапах облікового циклу, який включає придбання товарів, виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, а також їх продаж і отримання виручки. З огляду на зазначене, основними завданнями обліку грошових коштів, є:

- контролю за дотриманням касової і розрахункової дисципліни;
- своєчасне і правильне оформлення документів і відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій по руху грошових коштів;
- проведення інвентаризації грошових коштів та відображення результатів інвентаризації на рахунках бухгалтерського обліку.

Концептуальні засади обліку грошово-розрахункових операцій формуються на теоретичній основі обліку грошових коштів і розрахунків та практично реалізуються в господарському процесі. До цих базових основ відносимо такі:

- завдання обліку грошово-розрахункових операцій, як першооснову для можливого отримання прибутку та їх основне призначення;
- принципи обліку, як визначальні правила, за якими необхідно діяти під час здійснення грошово-розрахункових операцій;
- класифікацію грошово-розрахункових операцій, як чітке усвідомлення способу, форми та інших особливих аспектів грошових коштів та проведення розрахунків;
- алгоритм функціонального процесу обліку грошово-розрахункових операцій, як фундаментальну характеристику розрахункового процесу.

Вважаємо за необхідне детальніше розглянути окреслені вище концептуальні засади обліку грошово-розрахункових операцій, зокрема щодо їх завдань.

Патарідзе - Вишинська М. В. зауважує, що найважливішими завданнями бухгалтерського обліку є: побудова обліку в підприємстві відповідно специфіки його роботи й організаційної форми господарювання; дотримання Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку; облік, аналіз і контроль на усіх ланках виробничо-збутової діяльності; правдиве й своєчасне відображення даних у звітності; облік та контроль раціональності використання майна, виробничих ресурсів; облік формування прибутку; спостереження за відповідністю витрат прибуткам, взаємовідносинами з бюджетом і повсякденне співставлення прибутків та витрат.

В сучасному інформаційному просторі виникають нові форми розрахунку. Кожного року її обсяги зростають, що й призводить до розвитку безготівкових розрахунків, зокрема з використанням електронних грошей. На сьогодні ринок електронних грошей динамічно розвивається. Так, загальна

кількість «електронних гаманців» (облікових записів) користувачів вже складає 40 млн., з яких 26,5 млн. тих, за якими було здійснено одну і більше операцій, а сума на яку користувачі здійснили операцій з метою оплати за товари, роботи, послуги, склала 3238 млн. грн.

Таким чином, для удосконалення обліку грошово-розрахункових операцій необхідно: вивести управління грошовими коштами на новий рівень за допомогою тіснішого взаємозв'язку обліку грошових коштів та фінансового менеджменту; удосконалити законодавчу базу обліку грошових коштів з метою цілісного окреслення завдань і призначення грошових розрахунків.

Однак відсутність розроблених методик оцінки та відображення на рахунках обліку електронних грошей призводить до викривлення показників фінансової звітності. У зв'язку з цим набуває актуальності питання розробки організаційно-методичних положень проведення інвентаризації електронних грошей як дієвого інструменту формування достовірної інформації про залишки електронних грошей на дату балансу.

Основними завданнями бухгалтерського обліку на підприємстві є забезпечення збереженості майна власника та представлення достовірної та повної інформації зацікавленим користувачам. Однак, у зв'язку з рядом негативних факторів (відсутність розроблених на національному рівні методик, недостатність кваліфікації бухгалтерських кадрів з окремих питань) відбуваються викривлення такої інформації. Щоб запобігти цьому статтею 10 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5] визначено, що «для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка».

Однак, вказаним вище положенням не передбачений порядок інвентаризації електронних грошей у зв'язку з порівняно нещодавнім зарахуванням електронних грошей до об'єктів бухгалтерського обліку відповідний субрахунок у складі рахунку 33 «Інші кошти». З метою уточнення

облікових джерел інформації узагальнено схему інвентаризації електронних грошей для вітчизняних підприємств (рис.2.1)

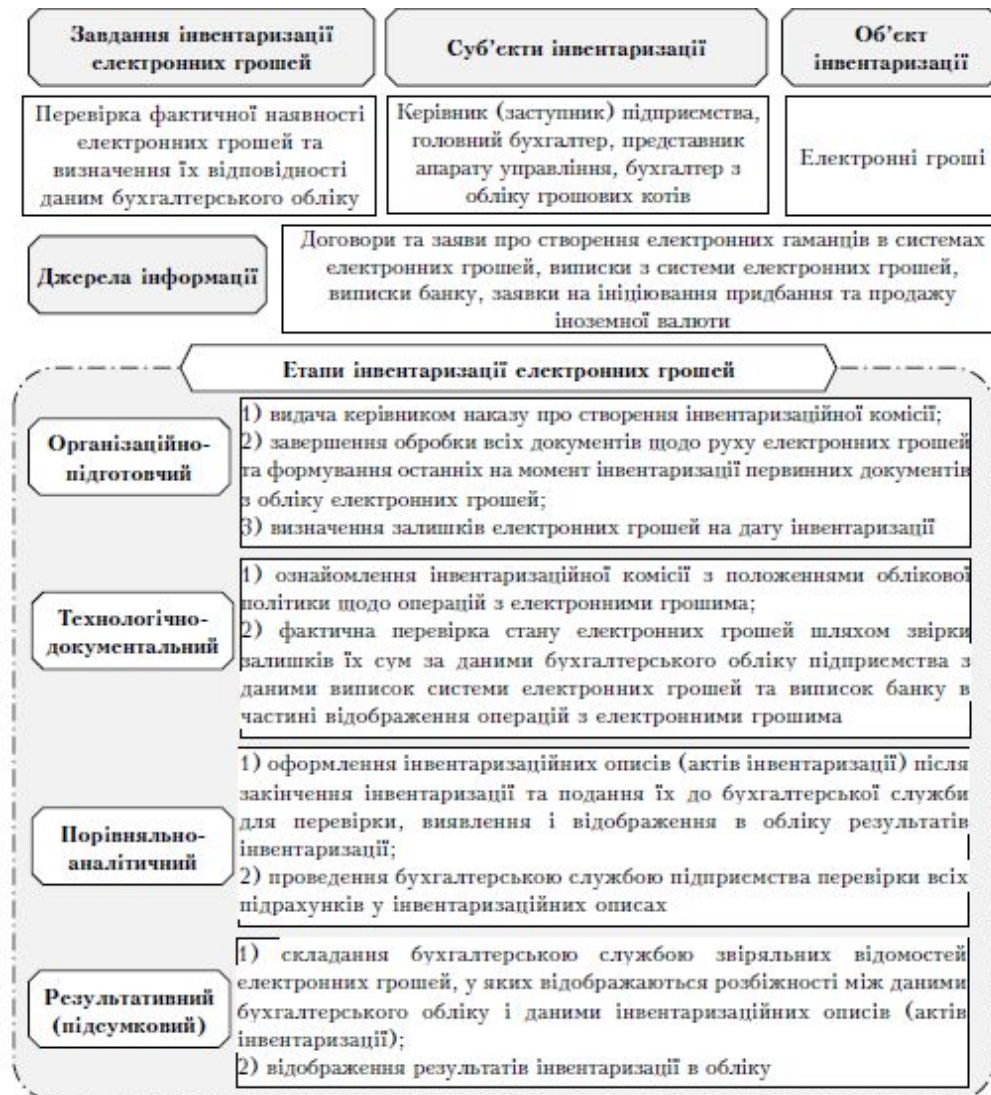

Рис.2.1. Порядок проведення інвентаризації електронних грошей відповідно до етапів

Отже, основним завданням інвентаризації електронних грошей є виявлення їх фактичної наявності та перевірка відповідності даним бухгалтерського обліку, що забезпечить уникнення викривлень у фінансовій звітності підприємства та надання користувачам більш достовірної інформації про обсяги розрахунків електронними грошима та їх залишки на дату балансу як складової високоліквідних активів підприємства. Наведений порядок проведення інвентаризації електронних грошей передбачає, що на

організаційно-підготовчому етапі інвентаризації відбувається формування інвентаризаційної комісії, завершення обробки всіх документів щодо руху електронних грошей та підрахунок залишків на дату інвентаризації. Під час технологічно-документального етапу інвентаризації здійснюється ознайомлення інвентаризаційної комісії з положеннями облікової політики щодо операцій з електронними грошима, адже під час формування облікової політики враховується як порядок відображення електронних грошей в бухгалтерському обліку, так і порядок здійснення внутрішнього контролю (рис.

Друге завдання інвентаризації електронних грошей Перевірка фактичної наявності електронних грошей та визначення їх відповідності даним бухгалтерського обліку.

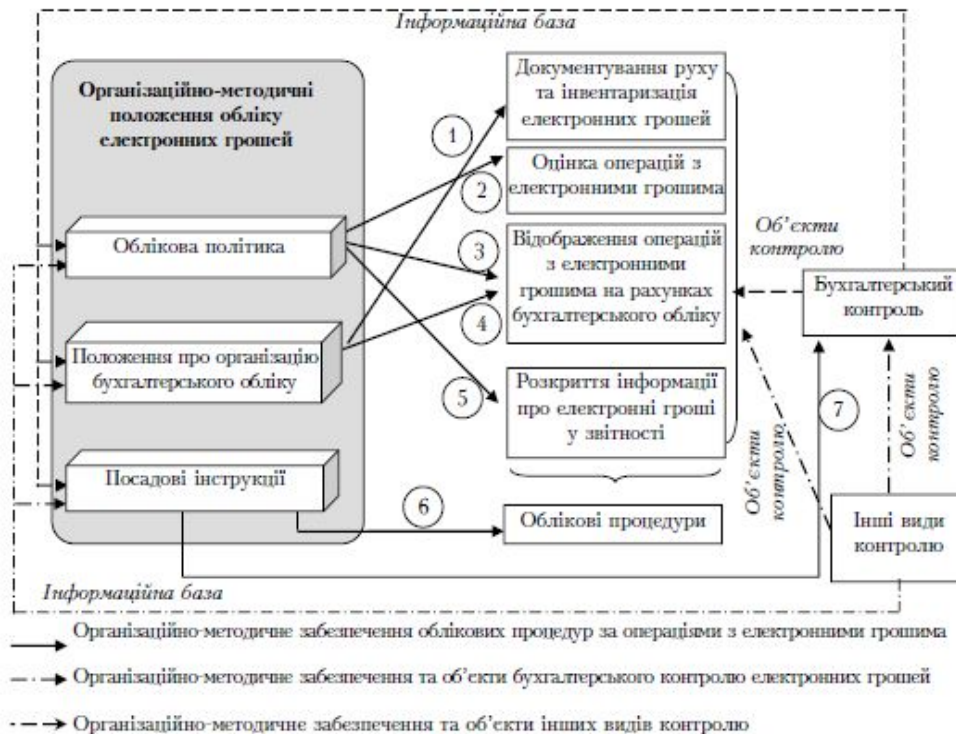

Рис. 2.2. Вплив облікової політики на систему контролю операцій зокрема з електронними грошима та їх інвентаризацію

Результатом проведеної інвентаризації операцій з електронними грошима можуть бути їх надлишки або нестачі, які необхідно оформити відповідними проводками в обліку. Виникнення даних розбіжностей може

бути спричинено порушеннями у відображенні операцій з електронними грошима в бухгалтерському обліку наведеними в додатку Г.

Грошові кошти підприємств можуть зберігатись у банках або у вигляді готівки в касі підприємства. Матеріальна відповідальність за зберігання коштів і ведення касових операцій покладена на касира, з яким укладено договір про повну матеріальну відповідальність у формі зобов'язання касира. Договір про повну матеріальну відповідальність зберігається у головного бухгалтера.

Касові операції здійснюються на основі оформлених документів. Надходження і видачу грошей з каси оформляють прибутковим і видатковим касовими ордерами, які виписує бухгалтерія. У прибуткових ордерах зазначають, від кого, за що або навіщо одержані гроші, а у видаткових – кому, за що або навіщо вони видаються. В ордерах касир проставляє також кореспондуючі рахунки, в яких має бути відображена операція й зазначені підтвердуючі документи, що стали підставою для складання ордерів. Прибуткові ордери мають бути підписані головним бухгалтером, а видаткові керівником і головним бухгалтером підприємства. Касові ордери до виконання касиру передає безпосередньо сам бухгалтер, а не через особу, котра одержує або вносить гроші. Касир, який одержав з бухгалтерії касові ордери, має перевірити правильність їх оформлення, наявність і дійсність підписів, додатки, перелічені в ордері. Після цього він приймає або видає гроші. Особі, що внесла гроші до каси, видається квитанція.

Усі касові ордери після їх виконання касир підписує, а додані до них додатки, щоб уникнути повторного їх використання, погашає штампом або підписом від руки «Одержано» чи «Сплачено» й проставляє дату.

Записи у касовій книзі здійснюються у двох примірниках (другі примірники слугують звітом для касира). Наприкінці робочого дня касир підраховує підсумки оборотів за надходженням і видачею грошей та виводить залишки. Перші відривні аркуші, що є звітом касира разом з прибутковими і видатковими ордерами і прикладеними до них підтвердуючими документами, касир передає бухгалтерії під розписку в касовій книзі. Бухгалтер має перевірити

правильність оформлення касових ордерів та їх обґрунтування: виконані записи в касовій книзі, виведений залишок у ній на кінець дня і проти кожної суми проставити шифр кореспондуючих рахунків.

Основні вимоги до правильного оформлення й обліку касових операцій наступні:

- негайне записування кожної здійсненої касової операції у касову книгу, щоденне підбиття підсумків у цій книзі; передача касиром під розписку до бухгалтерії касових документів;
- виписування бухгалтерією на кожну касову операцію прибуткових і видаткових ордерів, дотримання послідовності в нумерації і реєстрації цих коштів у реєстрі до передачі їх для виконання касиру;
- погашення касиром спеціальним штампом касових документів, або запобігти зловживанню цими документами, зокрема, повторному їх використанню;
- установленню наказом осіб, що мають право підписувати касові документи, наявність у касира зразків підписів цих осіб і недопустимість виконання касових операцій на не підписаних документах.

Для обліку касових операцій і залишку використовують рахунок 30 «Готівка», записи здійснюють на основі перевірених відривних аркішів касової книги і доданих до них документів на загальні суми за день (або за кілька днів).

На рахунку 30 «Готівка» у дебеті записують операції надходження грошей до каси, а у кредиті – їх вибуття. Сальдо може бути тільки дебетове, що відображає залишок грошей у касі.

За дебетом рахунок 30 «Готівка» кореспондує з рахунками 31 «Рахунки в банках», 70«Доходи», 372 «Розрахунки з підзвітними особами», 36«Розрахунки з різними дебіторами» тощо. Записи в кредиті рахунка «Готівка» здійснюють в кореспонденції з дебетом рахунків 661 «Розрахунки з оплати праці», 372 «Розрахунки з підзвітними особами», 31 «Рахунки в банках», 91 «Загальновиробничі витрати» 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на

збут», 37 «Розрахунки з різними дебіторами», 65 «Розрахунки за страхуванням» тощо [75].

Керівник і головний бухгалтер підприємства систематично контролюють дотримання касової дисципліни й зберігання грошей в касі. Керівник підприємства повинен не рідше одного разу на місяць призначати комісію для раптової ревізії каси, під час якої готівку перераховують. Після перевірки усіх прибуткових і видаткових документів визначають залишок, який звіряють з готівкою. Якщо під час ревізії виявлено нестачу, то її стягують із касира. Підприємство зобов'язане негайно подати позов щодо стягнення нестачі. Якщо в касі ревізією виявлені надлишки, то відображення нестачі оформляють таким записом: Дебет 30 «Готівка», Кредит 71 «Інший операційний дохід»

Бухгалтерський облік наявності і руху іноземної валюти ведуть на рахунку 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті», аналітичний облік операцій на якому організовується по кожному з відкритих у банках рахунків для збереження коштів в іноземній валюті, а також на окремих субрахунках рахунка 30 «Готівка», 372 «Розрахунки з підзвітними особами». Записи в рахунках 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті», 30 «Готівка» і 372 «Розрахунки з підзвітними особами» проводяться на підставі виписок банків та розрахунково - платіжних документів, за якими одержані або оплачені суми в іноземній валюті.

На кожному із рахунків в аналітичному обліку має бути забезпечено облік кожної валюти за номіналом, курсом дня, враховано різницю між попереднім і поточним курсом (курсова різниця) та визначення в українській валюті. Залишки грошових коштів комбінату хлібопродуктів на валютному рахунку відображаються в національній валюті України в сумах, визначених за офіційним курсом Національного банку України на дату здійснення операції в іноземній валюті, а при складанні звітності – на останнє число звітного періоду. Одночасно операції в іноземній валюті відображають у валюті розрахунків і платежів.

Різниця між оцінкою в національній валюті активів і пасивів, вартість яких виражена в іноземній валюті, обчислений, виходячи з курсу НБУ на дату проведення розрахунків або на дату складання бухгалтерської звітності за

звітний період, та оцінкою в українській валюті цих активів і пасивів, виходячи з курсу НБУ на дату відображення їх у бухгалтерському обліку у звітному періоді або на дату складання бухгалтерської звітності за попередній період для цілей бухгалтерського обліку, вважається курсовою різницею. Курсові різниці у бухгалтерському обліку і звітності відображається у тому звітному періоді, до якого належить дата розрахунку або за який складають бухгалтерську звітність.

Іноземна валюта в касі відображається у бухгалтерському обліку як у номінальних величинах валюти, так і у грошовій одиниці, яка діє на території України – гривнях. До каси іноземна валюта може надходити з поточного рахунку в іноземній валюті від підзвітних осіб як залишок невикористаного авансу. З каси валюта може вноситися до банку на поточний рахунок в іноземній валюті, видаватись у підзвіт для покриття витрат на відрядження за кордон або, у випадках, дозволених законодавством, стороннім організаціям в оплату їх продукції (послуг). Оцінювання операції з надходження (вибуття) валюти здійснюється за офіційним валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діє на дату оприбуткування (видатку) валюти.

Документальне оформлення обліку цих операцій аналогічне обліку української валюти в касі. Для кожного найменування іноземної валюти відкривають окрему касову книгу. Аналітичний облік руху іноземної валюти в касі підприємства здійснюється за кожним найменуванням валюти. Синтетичний облік ведеться по рахунку 30 «Готівка» в розрізі субрахунків, відкритих за найменуваннями іноземної валюти. Відхилення, які пов'язані зі зміною курсу іноземної валюти, відображають на рахунку в кореспонденції з рахунком 945 «Втрати від операційної курсової різниці». Оформити курсові відхилення можна бухгалтерськими довідками.

Об'єкт обліку грошових коштів на рахунку в банку – вільні грошові кошти підприємства у національній та іноземній валюті, які знаходяться в установах банків. Для зберігання коштів та проведення безготівкових розрахунків для суб'єктів підприємницької діяльності у банках відкриваються поточні та інші рахунки в національній та іноземній валюті. Поточний рахунок в національній

валюти відкриває кожний самостійний господарський суб'єкт, що має самостійний баланс. Для оформлення відкриття поточного рахунку до банку подають такі документи: копію статуту, установчого договору; свідоцтво про реєстрацію; картки зі зразками підписів і відбитків печатки та інші. Операції на поточних рахунках регламентуються законодавством і правилами банку. Операції на рахунках виконують за розрахунково-грошовими документами, затвердженими банком [16, с.13].

Готівку для зарахування на поточний рахунок приймає представник власника рахунку, спираючись на документ «Оголошення на внесок грошей готівкою». У ньому зазначається джерело надходження грошей, що вносяться, заробітна плата, яка не видана тощо. Готівка видається грошовим чеком. Для оформлення одержання грошей банк згідно із заявкою власника рахунку видає чекову книжку. На поточних рахунках виконують безготівкові розрахунки щодо основної діяльності. Найчастіше застосовують розрахункові документи, платіжні доручення, розрахункові чеки, платіжні вимоги-доручення, акредитиви та інші.

Джерелами надходження на поточний рахунок до банку є кошти покупців за реалізовану їм продукцію, послуги, що надані іншим підприємствам і організаціям, кредити банку та ін. Основними напрямками видачі грошей з поточного рахунку в банку є платежі постачальникам за сировину, матеріали, енергію, кредити, що погашаються в банку, внески до бюджету, погашення заборгованості, гроші готівкою для видачі заробітної плати тощо.

Рахунок 31 «Рахунки в банках» призначено для обліку наявності та руху грошових коштів, що знаходяться на рахунках в банку, які можуть бути використані для поточних операцій. Порядок здійснення та оформлення операції на ньому регулюється Правилами Національного Банку України.

Аналітичний облік на рахунку 31 здійснюється за виписками банку, які є основою для запису операцій. Виписка обов'язково подається на перше число кожного місяця. Вона перевіряється головним бухгалтером з точки зору відповідності її доданим документам; при цьому встановлюються чи всі записи належать до підприємства власника рахунку. Зазначимо, що записи банку і

підприємства мають бути ідентичними, однак необхідно враховувати, що рахунок 31 є активним, а для банку ці рахунки є пасивними рахунками. Тому на дебеті у виписці банку показана сума, списана з рахунка підприємства, а на кредиті – зарахована на нього сума, відповідно сальдо у виписці – на кредиті рахунка.

Отже, діяльність підприємства прямо залежить від правильної організації обліку грошових коштів, адже основу діяльності підприємства складають операції, які пов'язані з рухом грошових коштів. Ефективність організації обліку грошових коштів забезпечить раціональний розподіл та використання грошових коштів, а тим самим успішну фінансову діяльність підприємства

2.2 Методика розкриття інформації про наявність і рух грошових коштів у звіті про рух грошових коштів

Звітність підприємств є завершальним етапом облікової системи, яка узагальнює і систематизує інформацію про діяльність підприємства та яка необхідна усім зацікавленим особам для прийняття ефективних економічних рішень. Достовірна звітність є запорукою точності даних про діяльність підприємства з метою аудиту та як наслідок – управлінської діяльності.

Фінансова звітність підприємств – це система узагальнених показників, які характеризують підсумки фінансово-господарської діяльності за минулий період (квартал, рік). У свою чергу В. Д. Будяк подає таке визначення бухгалтерської звітності: «це єдина система даних про майновий і фінансовий стан організації і про результати її фінансово-господарської діяльності, підготовлена за встановленими формами на основі облікової інформації» [10, с.28].

Для проведення аудиту грошово-розрахункових операцій необхідно зрозуміти структуру грошових потоків підприємства за певний звітний період, визначити причини дефіциту чи надлишку грошових коштів, з'ясувати найбільш суттєві статті їх надходження і витрачання. Джерелом інформації цього виду дослідження є Звіт про рух грошових коштів та Баланс підприємства та Звіт про фінансові результати.

У Балансі підприємства показують наявність грошових коштів на початок та кінець періоду, дослідження цього елемента показує динаміку грошових коштів. У Звіті про фінансові результати відображено суму нарахованих доходів та витрат, їх структуру, а також отриманий протягом звітного періоду прибуток, а інформації про джерела надходження та напрями витрачання коштів немає [44].

Третім складовим елементом фінансової звітності підприємства є Звіт про рух грошових коштів, у розрізі надходження та витрачання коштів у звітному періоді за видами діяльності, а саме операційна, інвестиційна і фінансова. Звіт

про рух грошових коштів є основним джерелом інформації про грошово-розрахункову діяльність підприємства

Звіт про рух грошових коштів – це форма звітності, яка представляє надходження і вибуття грошових коштів у звітному періоді. Його зміст, структуру і формат та загальні вимоги до розкриття статей регламентує Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 «Звіт про рух грошових коштів» визначає який складають усі підприємства, крім банків, бюджетних установ, суб'єктів малого підприємництва. Звіт про рух грошових коштів введено у склад фінансової звітності з метою найбільш повного опису діяльності підприємства.

Звіт про рух грошових коштів є складовою річної фінансової звітності підприємств і формується за звітний період наростаючим підсумком з початку року в тис. грн. Для порівняння інформації у звіті наводять дані за аналогічний попередній період.

Метою складання Звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни у грошових коштах та їх еквівалентах за звітний період [22]. Тобто звіт відображає джерела надходження грошових коштів і напрями їх використання, оцінює як здатність суб'єкта генерувати грошові кошти, так і його потреби в них.

Разом з Балансом та Звітом про фінансові результати цей звіт дає можливість оцінити фінансовий стан підприємства, зокрема його ліквідність та платоспроможність, раціональність використання коштів, скласти прогноз на майбутній період.

Отже Звіт про рух грошових коштів є основним джерелом інформації для організації аудиторської перевірки за грошово-розрахунковими операціями. Його змістове навантаження формує дані про:

- вплив операційної та інвестиційної діяльності, діяльності з фінансування підприємства на надходження і вибуття грошових коштів;
- суми чистих надходжень (збільшення) і чистих витрат (зменшення) коштів за обліковий період у розрізі кожного виду діяльності;

- узагальнюються операції, пов'язані з коштами підприємства.

Форма звітності, представлена в Україні, розроблена відповідно до рекомендацій МСФЗ 7. Порівняльна характеристика складання Звіту про рух грошових коштів згідно національних та міжнародних стандартів подана в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Порівняльна характеристика Звіту про рух грошових коштів за національними та міжнародними стандартами

Мета та суб'єкти	МСФЗ 7	П(С)БО 4
Мета складання Звіту	Інформація про рух грошових коштів підприємства є корисною, так як вона надає користувачам фінансових звітів основу для оцінки спроможності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також потреби підприємства щодо їх використання. Для економічних рішень, які приймають користувачі, необхідна оцінка здатності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також часу для такого генерування і впевненості в ньому	Надання користувачам фінансової звітності повної, неупередженої інформації про зміни, які відбувалися в грошових коштах підприємства та їх еквівалентах
Суб'єкти подання Звіту	Підприємства, крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності і суб'єктів малого підприємництва	Підприємства, крім бюджетних установ, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності і суб'єктів малого підприємництва

Звіт про рух грошових коштів відображає зміни в чистих активах підприємства, а також можливість останнього здійснювати платежі за поточними зобов'язаннями (ліквідність) у майбутньому. Тобто зазначена форма звітності є джерелом даних проведення аналізу платоспроможності та ліквідності і є індикатором фінансової безпеки підприємства.

Звіт показує, наскільки ефективно підприємство використовувало свої грошові кошти, на що їх використовувало і як генерувало (завдяки власним

У звіті про рух грошових коштів підприємства розгорнуто наводять суми надходжень та видатків, що виникли протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, а отже дозволяють аудитору визначити структуру грошових надходжень внаслідок діяльності підприємства та визначити його найбільш ефективну діяльність та проаналізувати динаміку і вибудувати траєкторію розвитку підприємства. Таким чином звітність є джерелом інформації прогностного характеру.

Класифікація інформації за видами діяльності надає користувачам змогу оцінювати вплив цих видів діяльності на фінансовий стан підприємства і суму грошових коштів та їх еквівалентів (табл. 2.2.).

До Звіту про рух грошових коштів не включаються внутрішні зміни у складі грошових коштів (переведення готівки із каси на поточний рахунок, з поточного рахунка на депозитний чи валютний рахунок тощо), а також наступні негрошові операції: отримання (повернення) об'єктів необоротних активів на умовах фінансової оренди; бартерні операції; обмін акцій власної емісії на акції і активи іншого суб'єкта господарювання тощо.

Звіт про рух грошових коштів входить до комплексу фінансової звітності, яку подають суб'єкти господарювання разом із річною декларацією з прибутку до територіального органу Державної фіскальної служби.

Весь пакет звітності можна надіслати й електронними засобами комунікації, у цьому разі також варто орієнтуватися на отримання першої та другої квитанції.

Таблиця 2.2

Узагальнення інформації про рух грошових коштів у результаті операційної,
інвестиційної та фінансової діяльності

Надходження	Видатки
ОПЕРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Надходження грошових коштів від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг	Придбання за грошові кошти товарів, сировини, матеріалів та послуг
Надходження грошових коштів у вигляді доходів від авторських прав, роялті, комісійних	Перерахування грошових коштів на сплату відсотків за користування кредитами і позиками
Надходження грошових коштів за договорами страхування	Виплати грошових коштів за договорами страхування
Будь які інші грошові надходження, що не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства	Перерахування грошових коштів на сплату податку на прибуток (якщо він не ототожнюється з фінансовою або інвестиційною діяльністю), інших податків та обов'язкових зборів та платежів
	Грошові виплати працівникам
	Будь-які інші грошові видатки, що не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства
ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Реалізація основних засобів та інших необоротних активів за грошові кошти	Придбання основних засобів та інших необоротних активів за грошові кошти
Продаж акцій (часток у статутному капіталі), корпоративних прав або боргових інструментів інших підприємств за грошові кошти	Придбання часток в статутному капіталі інших підприємств або їх боргових інструментів за грошові кошти
Повернення грошових авансів та позик, якщо кредитування не є основною діяльністю	Надання грошових авансів та позик, якщо кредитування не є основною діяльністю
ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	
Грошові надходження від продажу акцій або часток у власному капіталі	Сплата грошових коштів у результаті викупу власних акцій або часток у капіталі
Надходження грошових коштів у результаті випуску інструментів власного боргу (векселів, облігацій)	Сплата грошових коштів у результаті погашення інструментів власного боргу (векселів облігацій)
Отримання грошових позик	Погашення позик грошовими коштами;
	Виплати грошових коштів на погашення зобов'язань за фінансовою орендою.

У світовій практиці Звіт про рух грошових коштів складають за двома методами: прямий полягає у зіставленні надходження та видатків грошових коштів за певними видами активів у межах інвестиційної та фінансової діяльності; непрямий – передбачає послідовне коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оприбуткування на нараховану амортизацію, зміну забезпечень наступних виплат і платежів, збиток (прибуток) від реалізованих курсових різниць, збиток (прибуток) від фінансової та інвестиційної діяльності, витрати на сплату відсотків та зміну в чистих оборотних активах тощо.

Підприємствам надано право вибирати спосіб складання Звіту про рух грошових коштів: прямим або непрямим методом із застосуванням форм №3 або №3-н відповідно. Як і форма №2, цей звіт не передбачає відображення інформації про надзвичайні події. Більшість бухгалтерів використовують прямий метод заповнення Звіту. Використання прямого методу для визначення чистої зміни коштів полягає у тому, що послідовно наводяться всі основні статті грошових надходжень та видатків, а різниця між ними формує чистий рух коштів окремо від операційної (рядок 3195), інвестиційної (рядок 3295) та фінансової діяльності (рядок 3395).

Прямий метод складання звіту про рух грошових коштів базується на безпосередньому використанні даних із реєстрів бухгалтерського обліку щодо дебетових або кредитових оборотів коштів (рахунки 30 «Готівка» і 31 «Рахунки в банках») за звітний період у кореспонденції з рахунками бухгалтерського обліку операцій, активів або зобов'язань (Додаток А).

Внаслідок нестабільного курсу валюти в Україні протягом останніх років та збільшення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств окрему увагу варто звернути на статтю «Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів». Фактично ця стаття звіту є сумою курсової різниці, що виникає внаслідок впливу зміни валютного курсу на залишок коштів в іноземній валюті. І в міжнародній практиці, й у вітчизняних вимогах до фінансової звітності ця стаття показується не безпосередньо в операційній,

фінансовій чи інвестиційній діяльності, а окремо. За своєю суттю вона дозволяє обчислити залишки коштів на останній день звітного періоду.

В Додатку Б подано методику заповнення розділу I. Рух коштів у результаті операційної діяльності Звіту про рух грошових коштів за прямим методом.

Другий розділ Звіту призначений для розкриття інформації про рух грошових коштів від інвестиційної діяльності, зокрема надходження грошових коштів від продажу об'єктів основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів; надходження грошових коштів від реалізації фінансових інвестицій; отримання грошових коштів у вигляді відсотків та дивідендів за фінансовими активами; сплата грошових коштів за придбані об'єкти основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів; сплата грошових коштів за придбані цінні папери тощо.

В Додатку В подано методику заповнення розділу II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності Звіту про рух грошових коштів за прямим методом.

Третій розділ Звіту призначений для розкриття інформації про рух грошових коштів від фінансової діяльності, зокрема надходження грошових коштів у сумі погашення заборгованості за внесками до статутного, пайового капіталу, визнаного емісійного доходу та додаткових внесків засновників; надходження коштів від випуску боргових цінних паперів; отримання грошових позик; сплачені кошти акціонерам (засновникам) у процесі викупу акцій власної емісії чи часток у статутному капіталі; сплачені відсотки за користування кредитами та облігаціями власної емісії; повернені банківські кредити; виплачені дивіденди акціонерам (засновникам) тощо.

В Додатку Г подано методику заповнення розділу III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності Звіту про рух грошових коштів за прямим методом. Порівняння прямого і непрямого методу складання Звіту про рух грошових коштів по відношенню до видів діяльності наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Порівняння прямого і непрямого методу складання Звіту про рух грошових коштів по відношенню до видів діяльності

Грошові потоки за видами діяльності	Прямий метод	Непрямий метод	
Грошові потоки від операційної діяльності	Грошові потоки, що отримані від покупців	Коригування прибутку підприємства	
	Виплати постачальникам і персоналу	Амортизація	
	Сплачені відсотки	Грошові потоки від використання поточних активів й операційних поточних зобов'язань:	
	Виплачені податки	-дебиторської заборгованості;	
	Чистий грошовий потік від операційної діяльності		-товарно-матеріальних запасів;
			-витрат майбутніх періодів;
			-податкових платежів;
		-кредиторської заборгованості;	
		- за іншими зобов'язаннями.	
		Чистий грошовий потік від операційної діяльності	
Грошові потоки від інвестиційної діяльності	Збільшення вартості основних засобів		
	Виплати по довгостроковим інвестиціям		
	Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності		

Системний аналіз грошових потоків має ґрунтуватися на послідовному дослідженні грошових потоків, яке передбачає проведення аналізу: ліквідності балансу; показників оцінки ліквідності підприємства; Звіту про рух грошових коштів; показників ділової активності; групи аналітичних фінансових коефіцієнтів, які характеризують грошові потоки. Він може бути використаний у практичній діяльності, що сукупно забезпечить деталізоване дослідження грошових потоків підприємства, допоможе визначити тенденції і закономірності їх формування для створення системи економічної безпеки підприємства.

2.3. Форми і методи контролю за готівко-розрахунковими операціями

Фінансовий контроль, що здійснюється у сфері проведення готівкових розрахункових операцій, знайшов свій розвиток насамперед в останнє десятиріччя, але час його становлення характеризувався швидкоплинними змінами в правовому регулюванні та відсутністю єдиного порядку здійснення контрольних заходів. І до цього часу виникає багато спірних питань, починаючи з належності контролю до тієї чи іншої галузі законодавства, та закінчуючи контрольними заходами, що здійснюються в рамках контролю.

Так, Л. А. Савченко, говорячи про періодичність проведення контрольних заходів, або про так званий час здійснення контрольних дій, формами фінансового контролю називає попередній, поточний, наступний [74, с.215]. Вважаємо, що попередній, поточний, наступний контроль доречно визнати видами фінансового контролю по відношенню до часу його здійснення.

На підставі аналізу представлених точок зору пропонуємо головними формами контролю за додержанням порядку проведення готівкових розрахунків вважати:

- облік суб'єктів господарювання, які здійснюють розрахунки у готівковій формі;

- перевірку за додержанням порядку проведення розрахункових операцій.

Саме облік суб'єктів господарювання, які проводять розрахунки за готівку, є тією формою контролю, яка забезпечує визначення кола осіб, щодо діяльності котрих застосовуються особливі вимоги по дотриманню порядку проведення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг.

Облік цих суб'єктів господарювання дозволяє отримувати інформацію про перелік осіб, що здійснюють готівкові розрахункові операції, перш за все, про види діяльності, якими займаються, адресу фактичного місцезнаходження та іншої інформації, яка необхідна при проведенні перевірок у даній сфері.

Дана інформація має визначальне значення при проведенні контрольних заходів щодо контролю за додержанням порядку проведення розрахунків.

Для забезпечення повноти інформації стосовно діяльності суб'єктів господарювання контрольні служби, крім внутрішньої інформації, у своїй роботі використовують зовнішню, а саме: про підмінний фонд реєстраторів розрахункових операцій, зняті із сервісного обслуговування, договори про технічне обслуговування, а також дані про кількість здійснених ремонтів реєстраторів розрахункових операцій, використані засоби контролю для їх опломбування. Тим часом, ключову роль у системі фінансового контролю займає перевірка.

Основною формою контролю вона виступає й при здійсненні контролю за додержанням порядку проведення розрахунків, який є самостійними напрямком фінансового контролю. Аналіз контрольно-перевірочної діяльності спеціальних служб та виявлених порушень готівкового обігу дають змогу зробити висновок про актуальність проблеми контролю за готівковими розрахунками у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг.

Основними напрямками контролю грошово-розрахункових операцій на підприємствах є:

1. Дотримання вимог чинного законодавства при укладанні договорів.
2. Стан розрахунків між замовниками та підрядниками і правильність відображення фінансово-господарських операцій у бухгалтерському обліку та звітності.
3. Правильність визначення вартості робіт та послуг
4. Організація роботи.

З точки зору державних інтересів, готівкові розрахунки є важливим елементом у системі формування державних доходів.

Але численні порушення порядку проведення готівкових розрахунків, що дозволяють юридичним та фізичним особам приховувати від держави реальні

доходи, і таким чином ухилитися від оподаткування, вимагають з боку держави створення та використання ефективних засобів контролю в даній сфері.

Треба відзначити, що під час проведення контрольних заходів у сфері розрахунків, перевіркою охоплюються не лише розрахункові операції, але й інші аспекти діяльності суб'єктів господарювання.

Перевіряються також книги обліку розрахункових операцій, відповідність суми наявних коштів на місці проведення розрахунків сумі коштів, зазначеної в денному звіті реєстраторів розрахункових операцій, а у випадку використання розрахункової книжки – загальній сумі продажу по розрахункових квитанціях, виданим із початку робочого дня, цілісність пломб та незмінність конструкції та програмного забезпечення реєстраторів розрахункових операцій, облік товарних запасів, наявність цінників або прейскурантів на товари та послуги тощо.

Внутрішній контроль на багатьох підприємствах функціонує не достатньо злагоджено, про що свідчить відсутність належного інформаційного забезпечення, відкоригованої системи контролю за центрами відповідальності відповідно до організаційної системи обліку.

Проблеми її функціонування ускладнюються і через відсутність єдиного підходу до організації контролю за грошово-розрахунковими операціями, а також перекладання контрольних функцій інших структурних підрозділів на бухгалтерію підприємства.

Для вирішення вищезазначених проблем можна побудувати систему контролю відповідно до підприємств.

Центрами відповідальності за грошово-розрахунковими операціями виступають бухгалтерія, планово економічний відділ, відділи постачання та збуту.

Безпосередній контроль за розрахунковими операціями здійснюватимуть працівники кожного структурного підрозділу, які виконуватимуть контрольні функції з покладеними на них посадовими обов'язками.

Рівні внутрішнього контролю, та відповідальні за його проведення наведені на рис. 2.3.

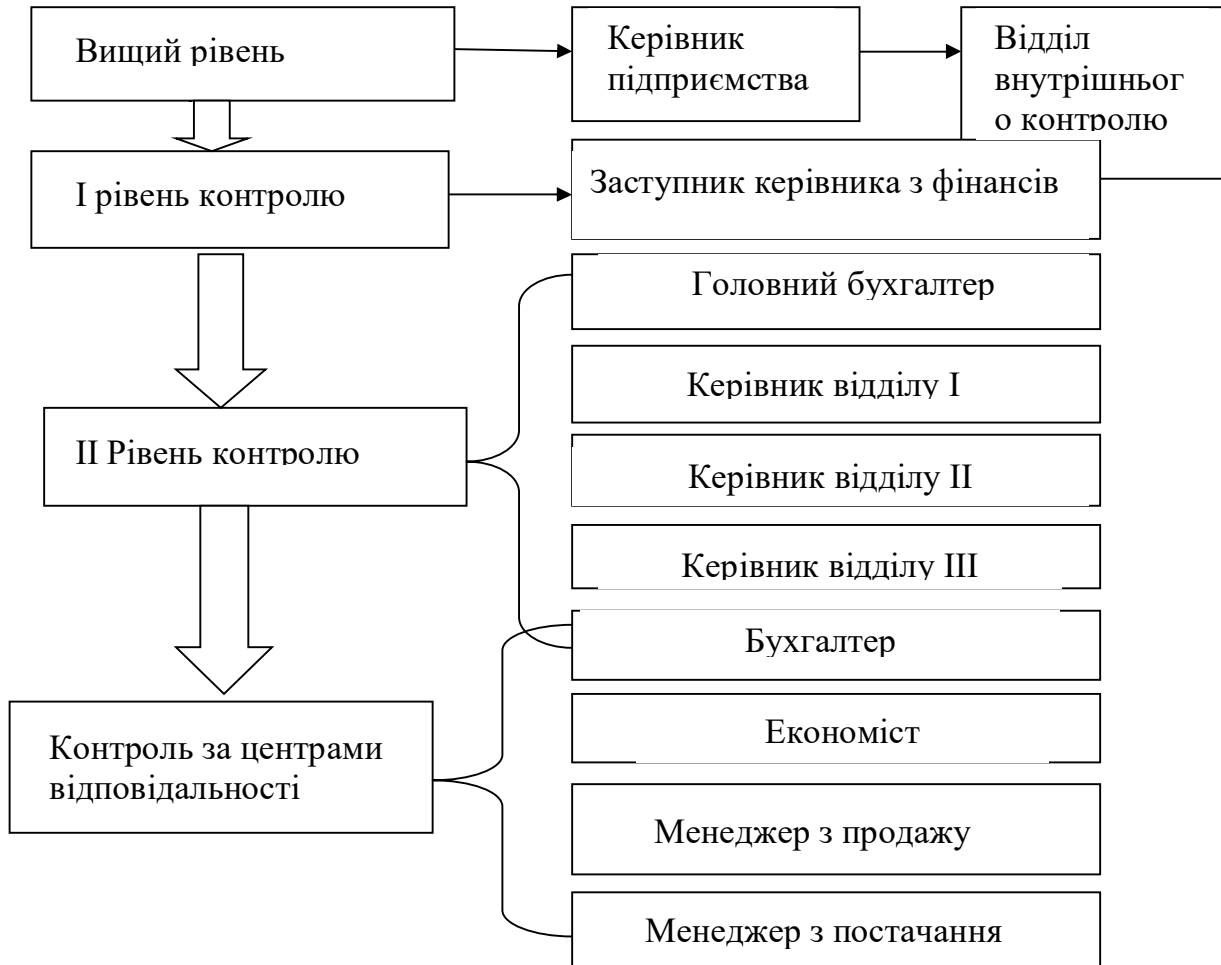

Рис. 2.3. Організація внутрішнього контролю розрахункових операцій на підприємстві.

Ефективна система контролю дає змогу не лише якісно вести облік, а й ефективно здійснювати управління за рухом вкладених грошових коштів, що не завжди використовуються за цільовими призначенням, а така ситуація веде до нестачі грошових вкладень та ризику.

На початковому етапі впровадження контролю на підприємстві слід перевірити ефективність і ґрунтовність обраної стратегії взаємовідносин організації з контрагентами.

Передовим є порядок класифікація партнерів підприємства, тому що правильний розподіл буде відображати суть грошово- розрахункових операцій, що вважається основою для прийняття ефективних управлінських рішень

Попередній контроль розрахункових операцій полягає у ретельному підборі клієнтів з метою зменшення вірогідності виконання ними обов'язків.

Для таких відділів внутрішнього контролю потрібно розробити критерії і показники, які формують систему обліку розрахункових операцій, визначається чи відповідають вони чинному законодавству та затвердженому Положенню про облікову політику організації(підприємства).

Поточний контроль розрахункових операцій здійснюється з метою запобігання виникнення недоліків на стадії створення та здійснення розрахункових операцій підприємства.

Головним етапом такого контролю є перевірка їх юридичного оформлення (укладених договорів) та економічного обґрунтування.

Для того контролюють відповідність змістовності договорів чинному законодавству, цілісність відображення прав і обов'язків сторін, а також несення відповідальності за невиконання загальних умов договору, строки та умови розрахунків.

Важливою складовою ефективної системи внутрішнього контролю розрахункових операцій є наявність внутрішньої звітності, що надає управлінському персоналу вчасну інформацію для прийняття адекватних рішень.

До видів і форм такої звітності за розрахунковими операціями доцільно віднести бюджети руху грошових потоків, дебіторської і кредиторської заборгованостей; відомості контролю про стан розрахунків з дебіторами та постачальниками й підрядниками та іншими розрахунковими операціями підприємства.

Етапи внутрішнього контролю грошово-розрахункових операцій на підприємстві подані в таблиці 2.4.

Основні етапи внутрішнього контролю грошово-розрахункових операцій
на підприємстві.

Напрями контролю	Джерела інформації	Користувачі інформації
Контроль цільового фінансування і цільового надходження коштів	Договір, виписки банку, бюджети, кошториси, розрахунки, робочі таблиці	Керівництво підприємства плановий відділ, бухгалтерія
Контроль руху грошових коштів	Бюджети, розрахунки, таблиці, додатки	Керівництво підприємства плановий відділ, бухгалтерія
Контроль за формуванням дебіторської заборгованості	Відомості контролю дебіторської заборгованості, додатки, інформація ринку покупців	Керівництво підприємства, відділ продаж, плановий відділ, бухгалтерія
Контроль за формуванням кредиторської заборгованості	Відомість контролю кредиторської заборгованості, додатки, інформація ринку постачальників та підрядників, робочі таблиці	Керівництво підприємства, відділ постачання, плановий відділ, бухгалтерія
Контроль розрахунків за страхуванням	Законодавство про страхування майна, кошториси, розрахунки	Плановий відділ, бухгалтерія, керівництво підприємства
Контроль розрахунків за виплатами працівникам	Бюджети, кошториси розрахунки, відомість нарахування заробітної плати	Керівництво підприємства, бухгалтерія,

Аналіз порушень суб'єктами господарювання встановленого порядку розрахунків за готівку дозволяє зробити висновок про неможливість здійснення повноцінного контролю у сфері готівкових розрахунків шляхом проведення лише звичайних планових перевірок. Розподіл на планові та позапланові перевірки за додержанням порядку проведення розрахунків являється доречними, але порядок їх проведення не визначений законодавством. Така перевірка повинна містити чіткі критерію поділу, які би визначали режими їх

проведення при здійсненні контрольних повноважень контролюючими внутрішніми службами. В свою чергу, якщо розглядати перевірку за додержанням порядку проведення розрахункових операцій як форму контролю, то необхідно з'ясувати прийоми та способи, за допомогою яких вона здійснюється.

Треба відзначити, що при проведенні перевірки за додержанням порядку проведення розрахункових операцій, домінуючим є використання саме фактичних прийомів, що впливає з самої сутності даного контролю. Встановлення того, чи відповідає діяльність підконтрольного суб'єкта регламентованому порядку проведення розрахунків, передбачає проведення спостереження за його діяльністю.

Сама специфіка відносин по розрахункам за готівку передбачає необхідність їх обліку за допомогою реєстраторів розрахункових операцій або розрахункових книжок. Задача контролюючого суб'єкта в такому випадку полягає, перш за все, визначити, чи проводяться розрахунки з використанням реєстраторів розрахункових операцій або розрахункових книжок, і тим самим, чи обліковуються в повному обсязі.

Крім того, особливістю даного виду контролю є використання хронометражів виручки, що представляють собою спостереження з метою встановлення реальних обсягів реалізації товарів або послуг, та відображення обсягів виручки у валових доходах. Даний метод направлено на виявлення порушень порядку проведення розрахунків, який зовні відповідає встановленим приписам закону, але насправді носить протиправний характер.

Не менш важливим методом, що використовується під час перевірки за додержанням порядку проведення розрахунків, є обстеження. Суть цього методу полягає в дослідженні стану підконтрольного об'єкта на місці проведення розрахунків. Обстеження в рамках контролю за додержанням порядку проведення розрахунків має певні особливості.

При застосуванні новітньої системи контролю на ділянці обліку наявності і руху грошових коштів та їх еквівалентів, завдання останнього розширюються, суттєво модифікуючись і аж ніяк не зміщуються. Тобто контролер не звільняється від виконання рутинних процедур, що притаманні традиційному контролю. В системі координат «контролер – зацікавлена особа», кожен з них отримує додаткові вигоди від використання методів активного контролю.

По-перше, метою даного методу є встановлення факту застосування реєстраторів розрахункових операцій у фіскальному режимі роботи, факту використання режиму попереднього програмування найменування та цін товарів (послуг), обліку їх кількості, а також дослідження на предмет наявності та цілісності пломб реєстраторів розрахункових операцій, наявності фіскальних звітних чеків і забезпечення їх зберігання в книгах обліку розрахункових операцій та ін.

По-друге, обстеженню підлягають лише приміщення в яких відбуваються розрахунки та зберігаються товарні запаси. По-третє, відсутність яких-небудь обмежень щодо застосування цього методу дозволяє зробити висновок, що він може використовуватись як основний, і як додатковий.

При використанні новітніх засобів контролю на перший план, поряд з класичними прийомами перевірки на зразок інвентаризації, спостереження, контрольного перерахунку, перевірки виконання прийнятих рішень тощо виходять методи, яким при застосуванні «пасивного» контролю відводилась другорядна роль: економічний аналіз, логічне осмислення, прогнозування, моделювання та ін.

Такими вигодами для контролера є: додаткове фінансове преміювання; можливість максимальної реалізації власного розумового потенціалу; інтелектуальний розвиток не лише за рахунок поступового набуття більшого досвіду, але й внаслідок інтенсивного генерування інноваційних ідей. При використанні методів і засобів активного контролю суб'єкт господарювання

одержує не лише додаткову користь, але й нові знання, які знижують рівень невизначеності стосовно певної проблеми.

Як наслідок змінюється первинні завдання, які стоять перед перевіряючим при здійсненні активного контролю (табл. 2.4).

Таблиця 2.4.

Трансформація завдань контролю за наявністю і рухом готівкових коштів при переході від «пасивної» до «активної» системи контролю

Завдання «пасивного» контролю	Завдання «активного» контролю
1. Встановлення достовірності даних відносно наявності та руху грошових коштів та їх еквівалентів	1. Виявлення економічної доцільності здійснення операцій з грошовими коштами та їх еквівалентами
2. Встановлення повноти та своєчасності відображення інформації про рух грошових коштів та їх еквівалентів в первинних, зведених документах та облікових регістрах	2. Регулювання та перенаправлення інформаційних потоків щодо наявності і руху грошових коштів та їх еквівалентів з метою вирішення завдання максимізації повноти та достовірності генерованих даних поряд з мінімізацією інформаційного пресу на керівників різних ланок управління
3. Встановлення правильності ведення обліку грошових коштів та їх еквівалентів у відповідності з чинним законодавством та затвердженою обліковою політикою	3. Коригування методики обліку грошових коштів та їх еквівалентів в межах правового поля із врахуванням тенденцій зміни інформаційних потреб користувачів
4. Перевірка дотримання стану розрахунково-платіжної дисципліни	4. Модифікація та вдосконалення існуючих на підприємстві систем доступу, авторизації тощо з метою упередження можливих розкрадань, а також моделювання руху грошових потоків таким чином, щоб не допустити створення надлишків готівки в касі суб'єкта господарювання і, як наслідок, накладення штрафних санкцій

5. Встановлення достовірності відображення залишків грошових коштів та їх еквівалентів у звітності (фінансовій та управлінській) підприємства	5. Перерозподіл та оптимізація функціональних обов'язків структурних підрозділів підприємства з метою максимально ефективного формування та вчасного подання звітних форм зацікавленим особам
---	---

Отже, запровадження системи активного контролю на підприємстві загалом та на ділянці обліку грошових коштів та їх еквівалентів зокрема, повинно стати підґрунтям не лише для формування інформаційної бази для прийняття керівництвом раціональних управлінських рішень, а й інструментом скерування менеджерів у русло єдино правильного рішення. Контролер стає провідником менеджера, розділяючи з останнім, як винагороду за успіх, так і відповідальність за провал. Таким чином, контролер повинен не лише формально констатувати наявність проблеми та поверхнево окреслювати напрямки її вирішення, але й брати безпосередню участь у розв'язанні цієї проблеми, пропонувати обґрунтовані оптимальні шляхи її подолання з використанням мінімуму ресурсів при наявності максимуму ефекту, формувати рекомендації щодо недопущення її в майбутньому та здійснювати наступний контроль за процесом її вирішення.

На підставі вищенаведеного можна зробити висновок, що контроль за дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків представляє собою процесуальну діяльність контролюючих осіб, яка здійснюється у певних правових формах та за допомогою специфічних методів.

Автоматизовані системи бухгалтерського обліку полегшують ведення касових і банківських операцій. База даних забезпечує можливість зіставлення інформації та передання з одного файлу в інший. Комплекс програмних засобів дозволяє:

- автоматично підраховувати підсумкові суми;
- змінювати і корегувати інформацію безпосередньо в базі даних без змін структури та алгоритму роботи програми;

- складати Касову і Головну книги, прибутковий і видатковий касові ордери та іншу документацію;
- повністю автоматизувати облік касових, банківських, розрахункових операцій, урахувати грошові кошти на поточному рахунку.

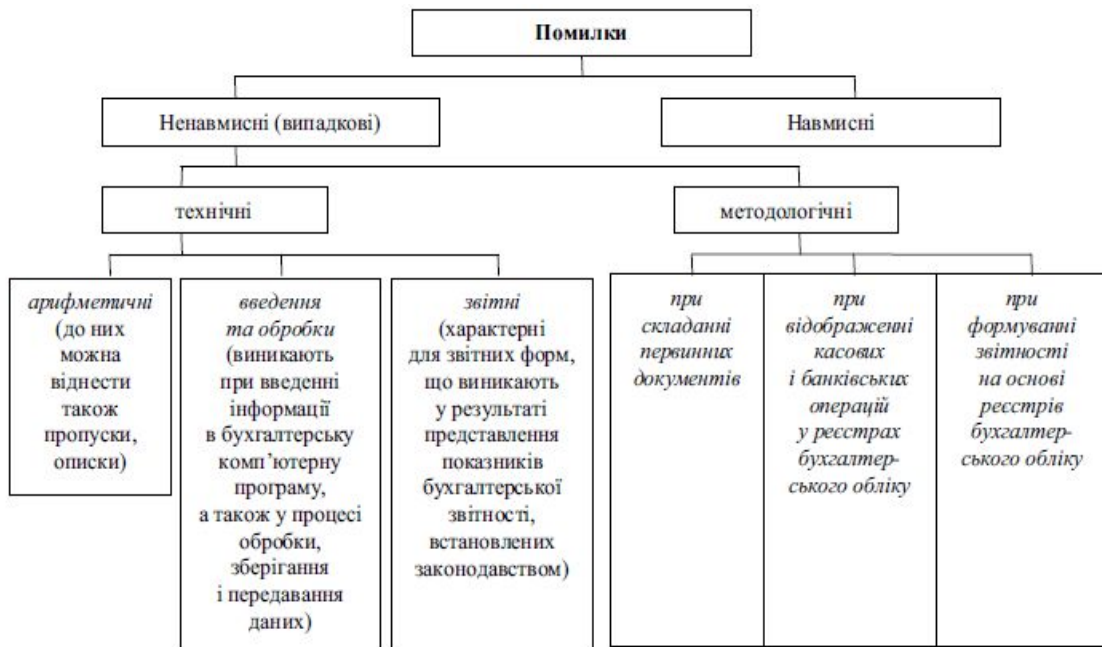
Комп'ютерна обробка передбачає використання одних і тих же команд при виконанні ідентичних операцій при веденні обліку касових та банківських операцій, що практично виключає появу випадкових помилок, які звичайно притаманні веденню бухгалтерського обліку шляхом ручного заповнення. Одним із головних недоліків автоматизованих системи ведення бухгалтерського обліку є те, що вони є більш відкритими для несанкціонованого доступу [10].

Автоматизовані системи також є відкритими для прихованої зміни або введення даних і прямого, а також непрямого одержання інформації.

Що менше людина втручатиметься в автоматизовану обробку операцій обліку, то нижчою буде можливість виявлення неточностей і помилок. Проблемним є і те, що помилки, які допущені при розробці чи коригуванні прикладних програм, можуть залишатися непоміченими протягом тривалого часу.

Основні елементи обліку банківських і касових операцій, які здійснюються в комп'ютерному середовищі [30]:

- складання платіжних доручень з поданням їх до банку, для цього використовується програми «Банк – Клієнт»;
- отримання банківських витягів про стан рахунку та операції, що були здійснені;
- відображення операцій у бухгалтерському реєстрі «Банк» і Головній книзі;
- складання первинних документів за касовими операціями: прибуткових / видаткових ордерів, авансових звітів та ін.;
- ведення Касової книги; • ведення бухгалтерського реєстру «Готівка» і Головної книги.

Отже, можна дійти висновку, що при веденні обліку касових і банківських операцій комп'ютерні програми обліку не мають суттєвих відмінностей, тому, кажучи про помилки, які трапляються, варто аналізувати весь спектр автоматизованих систем. Розглянемо основні типи помилок при веденні бухгалтерського обліку (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Класифікація типових помилок ведення бухгалтерського обліку

При веденні банківських і касових операцій в автоматизованих системах необхідно дотримуватися чотирьох умов для забезпечення безпомилковості та відсутності збоїв (рис. 2.5).

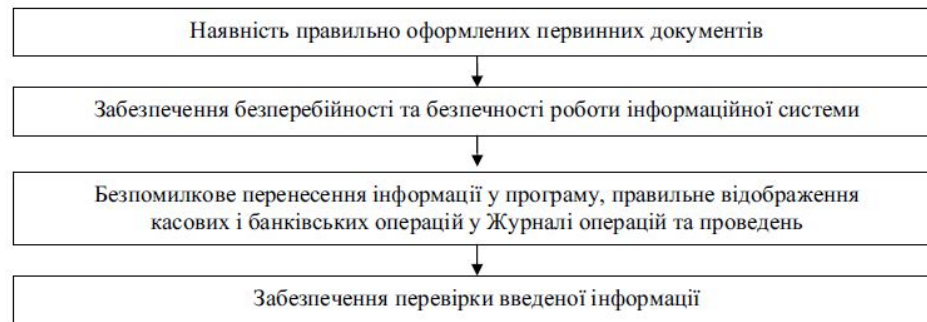

Рис. 2.5. Контроль облікових операцій в автоматизованих системах

Проаналізуємо окремі складові безпомилкового ведення касових і банківських операцій в інформаційних системах.

На першому етапі бухгалтер повинен переконатися, що початкова інформація є достовірною, а первинні документи заповнені правильно. Зазначимо типові помилки в первинних документах, зокрема у прибуткових і видаткових касових ордерах.

Відсутні такі реквізити: назва організації, дата здійснення операції; кореспондуючий рахунок, субрахунок; підстава (документи), що підтверджує здійснення операції; підписи керівника і головного бухгалтера; відсутні номери касових ордерів або вони проставлені неправильно; відсутні суми прописом. Прикладом таких помилок може бути також двічі введений у програму документ, що підтверджує здійснення операції.

При розгляді банківських операцій перевіряють не тільки правильність заповнення бухгалтерських реєстрів, а й підстави для платежів. По можливості перевіряють фактичне надходження товарно-матеріальних цінностей або отримання послуг, відвантаження продукції, тобто перевіряють, чи не було перерахувань за безтоварними рахунками й іншими незаконними операціями. Відсутні необхідні супроводжувальні документи, які докладають до прибуткових і видаткових ордерів (заяви, довідки, рахунки та ін.).

На другому етапі слід забезпечити безперебійність і безпечність роботи автоматизованої системи.

Вимоги програмного продукту щодо безпечності та безперебійності:

- достатньо низька ймовірність збою системи за внутрішніми причинами;
- надійна авторизація користувачів і захист даних від некоректних дій;
- оперативна система резервного копіювання і відновлення в разі збою;
- ефективна система призначення прав користувача.

Однією з типових проблем є те, що в разі виникнення помилки при виконанні коду, задіяного на сервері, сервер-додаток може завершити свою роботу, тим самим перервавши роботу користувачів не тільки з інформаційною базою, яка викликала помилку, а й з усіма базами, що є на цьому сервері.

Третій етап полягає в безпомилковому перенесенні інформації у програму, правильному відображенні касових і банківських операцій у журналі операцій та проведенень.

Типові помилки на цьому кроці:

- 1) не відображена одна з касових або банківських операцій;
- 2) касову або банківську операцію відображено правильно, але суму завищено або занижено;
- 3) касову або банківську операцію відображено неправильно в облікових реєстрах (Касовій і Головній книгах, відомостях, журналах тощо).

На четвертому етапі при забезпеченні перевірки введеної інформації корисним і дієвим для зменшення кількості помилок є використання аудиторських послуг.

Служба внутрішнього аудиту підвищує вірогідність виявлення помилок при веденні касових і банківських операцій.

У процесі організації внутрішнього аудиту варто пам'ятати, що він повинен бути організований на такому рівні, щоб результат його діяльності об'єктивно відображав діяльність підрозділу, який перевіряють, а також був доступний для розуміння всім користувачам такої інформації.

Для підвищення якості бухгалтерської інформації та зниження рівня помилок, що виникають при відображенні касових і банківських операцій у

комп'ютерному середовищі, запропоновано модель контролю введеної інформації, її перевірки на достовірність і збіг.

Використання комп'ютерної системи обліку забезпечує не тільки оперативне відображення облікових даних, а й дає змогу моделювати інформаційні потоки.

Комп'ютерне моделювання грошових коштів на конкретному підприємстві дає можливість формувати зведену інформацію про грошові кошти для здійснення контрольних процедур, більш глибокого аналізу, розуміти процеси, які відбуваються у структурних підрозділах підприємства, проводити оперативний контроль та аналіз діяльності структурних підрозділів, оцінку інформаційних потоків, документообігу й ефективності застосування комп'ютерної техніки, виявляти недоліки документообігу на підприємстві.

Основне завдання моделювання при використанні комп'ютерної системи обліку - мінімізація зв'язків і дублюючих функцій, раціоналізація інформаційних потоків і доступу до необхідної інформації, зосередженої в базах даних, з будь-якого робочого місця, обладнаного персональний комп'ютером, забезпечення достовірності даних за інформаційного обміну всередині підприємства, забезпечення високого рівня надійності інформації під час роботи в системі. Документообіг створює інформаційне середовище, що моделює роботу підприємства. Важливим завданням обліку банківських операцій є недопущення або зведення до мінімуму використання овердрафту.

Отже організація контролю на підприємствах здійснюється з метою уникнення помилок у веденні грошово-розрахункових операцій. Адже чим вищий рівень контролю на підприємстві, том точнішою та достовірнішою буде інформації для зацікавлених осіб при аудиторській перевірці та прийняття управлінських рішень.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ГРОШОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Аналіз грошових коштів підприємства

Грошові кошти вважають найбільш ліквідними активами. Вони одночасно є початковим і кінцевим етапом облікового циклу (кругообігу господарських засобів), який включає придбання та виробництво товарів і послуг, а також їх продаж та отримання виручки. Якщо виключити наявні зобов'язання по платежах, за якими необхідна готівка, то грошові кошти є тим пунктом облікового циклу, де керівництво підприємства має найбільшу свободу вибору по відношенню до розміщення та використання ресурсів.

В економічному аналізі тривалий час при вивченні ресурсів підприємства акцент робився на трьох основних їх групах: трудових ресурсах, основних фондах і матеріальних ресурсах. Такому виду ресурсів, як грошові кошти, приділялось недостатньо уваги. У той же час грошові кошти виступають як специфічний, мобільний, унікальний ресурс, який за необхідністю в будь-який момент часу може бути перетворений в інший вид ресурсу, якого не вистачає.

Аналіз наукової літератури показав, що вітчизняні автори виділяють лише види грошових потоків (за видами діяльності); розглядають питання аналізу ліквідності на основі грошових потоків; у більшості випадків, зосереджують увагу лише на Звіті про рух грошових коштів; проводять розрахунки показників фінансової стійкості; проте, мало уваги приділяють питанням взаємозв'язку руху грошових коштів та фінансових результатів, дефіциту та надлишку грошових коштів, їх збалансованості; практично не зосереджують увагу на етапах проведення аналізу руху грошових коштів.

Вивчення грошових коштів та його аналіз вимагають розмежування показників, які характеризують основну діяльність і рентабельність від фінансової діяльності підприємства. Також не менш важливим є створення динамічних моделей аналізу та проектування потоків грошових коштів. Для

подібних моделей теперішній час – це лише точка відліку, вони базуються на надійному досвіді минулого, в них використовуються найкращі оцінки майбутніх планів та умов для прогнозування потоків грошових коштів [17]. Проведене дослідження дало змогу виділити основні етапи аналізу руху грошових коштів, які наведено на рис. 3.1.

АНАЛІЗ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ
1. Аналіз нормативної бази щодо регулювання грошових потоків
2. Аналіз грошових потоків по Звіту про рух грошових коштів, який складений і за прямим, і за непрямим методом
3. Аналіз грошових потоків за видами діяльності підприємства
4. Аналіз позитивного (надходження коштів) та негативного (витрачання) грошових потоків, співвідношення цих потоків на підприємстві
5. Аналіз чистого грошового потоку
6. Аналіз наявності грошових коштів на рахунках у банку та в касі підприємства
7. Аналіз забезпеченості підприємства грошовими коштами
8. Аналіз ефективності використання грошових коштів
9. Факторний аналіз грошових потоків
10. Аналіз суми прибутку та суми наявних грошових коштів підприємства
11. Узагальнення результатів аналізу грошових коштів по всіх попередніх етапах
12. Інтегральна оцінка ефективності роботи управлінського персоналу

Рис. 3.1. Етапи аналізу руху грошових коштів підприємства

При проведенні аналізу грошових коштів за етапами отримують інформацію, необхідну для складання прогнозів, оскільки жодну повну модель майбутніх результатів діяльності підприємства не складають без супутніх прогнозів суми грошових коштів, необхідних для реалізації прогнозів по цій моделі, а також оцінки джерел, з яких передбачається отримати ці грошові кошти. Однак, виділимо один недолік: реальний прогноз грошових коштів можна скласти на відносно короткий проміжок часу, оскільки факторів, які впливають на надходження і виплату грошових коштів, багато, вони комплексні та не можуть бути оцінені за межами короткого відрізка часу. Тому ми рекомендуємо проводити факторний аналіз для визначення факторів, що найбільш впливають на грошові потоки підприємства.

Цей аналіз характеризується розрахунком змін залишків грошових коштів, позитивних і негативних грошових потоків, обсягу чистого грошового потоку. До факторів, які впливають на рух грошових коштів належать: позареалізаційні доходи та витрати, величина виручки від продажу продукції (робіт, послуг), собівартість продукції (робіт, послуг), отримані кредити і позики, сума відсотків по кредитах, приріст або зменшення дебіторської заборгованості, величина податків і платежів до бюджету та позабюджетних фондів тощо. Вміння управління грошовими активами полягає в тому, щоб утримувати на рахунках у банках (і за необхідності – в касі) мінімально необхідну суму грошових коштів, які потрібні для поточної оперативної діяльності. Сума грошових коштів, яка потрібна підприємству, яким добре управляють – це «страховий резерв», який призначений для покриття короткочасної незбалансованості грошових потоків, вона має задовольняти всі першочергові платежі [17].

Збільшення або зменшення залишків грошових коштів на рахунках у банку обумовлюється рівнем незбалансованості надходження та витрачання коштів. Перевищення позитивного грошового потоку над негативним збільшує залишок вільних грошових коштів, і навпаки, перевищення витрачання грошей над їх надходженням призводить до нестачі грошових коштів і збільшення необхідності в кредиті. Розрахунок грошового потоку може бути успішно використаний для оцінки фінансової рівноваги підприємства. Але основна необхідність даного типу розрахунків полягає у здатності чітко показувати різноманітність існуючих витрат, використання коштів і відрахування сум, з однієї сторони, та прибутків, джерел формування коштів і залік сум – з іншої.

3. 2. Методика проведення аудиту грошових коштів підприємства

Гроші є найбільш мобільним і цінним ресурсом підприємства, тому аудит їх наявності та руху дає змогу виявити резерви раціонального використання, нові тенденції, зміни джерел надходжень і напрямів витрачання, маневрувати коштами з найбільшою ефективністю.

Аудит грошових коштів дає можливість деталізувати зведені дані за джерелами їх надходження і витрачання, визначити доцільність витрачання, структуру й динаміку у витрачанні грошей, їх вплив на ефективність господарювання.

У своїй монографії І. І. Сахарцева зазначає, що «метою аудиту операцій з грошовими коштами є отримання достатніх доказів впевненості в ефективності їх використання, достовірності відображення та розкриття інформації згідно з діючими принципами та твердженнями (якісними аспектами) подання фінансової звітності, підтвердження фінансової еластичності та достатності вільних грошових коштів для подальшої безперервної діяльності підприємства».

Статтею 3 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено, що метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [33]. Згідно цього положення, приходимо до висновку, що засоби контролю повинні бути спрямовані на підтвердження або заперечення повноти, правдивості та неупередженості цієї облікової інформації.

У формі річної фінансової звітності № 1 «Баланс підприємства» грошові кошти представлено загальною сумою у активі II розділі «Оборотні активи» рядком 1165 «Гроші та їх еквіваленти» у національній та іноземній валюті. У формі річної фінансової звітності № 3 «Звіт про рух грошових коштів»

вказується інформація щодо руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності за звітний і попередній періоди. У формі річної фінансової звітності № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» наведена загальна сума грошових коштів на кінець періоду, яка вказана у формі № 1 «Баланс», розшифрована у розділі VI «Грошові кошти»: каса, поточний рахунок у банку, інші рахунки в банку, грошові кошти в дорозі, еквіваленти грошових коштів. Для ведення обліку грошових коштів Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачено рахунки: 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках», 33 «Інші кошти», 351 «Еквіваленти грошових коштів» [94].

На кожному підприємстві здійснюються операції з грошовими коштами, тому аудит грошових коштів необхідний для попередження та усунення різного роду зловживань і порушень. Здійснення перевірки грошових коштів важливе як під час аудиту фінансової звітності, так і під час операційних перевірок.

Основною метою аудиту грошових коштів є надання аудитором обґрунтованого висновку щодо законності, достовірності, доцільності касових операцій, операцій на рахунках у банках, операцій з коштів у дорозі, операцій з грошовими документами, операцій з еквівалентами грошових коштів.

Під час контрольно-ревізійних процедур здійснюється перевірка касових операцій, операцій на рахунках у банках, операцій з грошовими документами, перевірка грошових коштів у дорозі, перевірка операцій з еквівалентами грошових коштів.

Основними завданнями аудиту грошових коштів у касі є перевірка: умов збереження грошових коштів у касі; наявності договорів про повну матеріальну відповідальність; напрямів використання грошових коштів; наявності первинних документів і заповнення обов'язкових реквізитів у них; правильності здійснення документообігу; термінів проведення інвентаризації та правильності їх документального оформлення; наявності та достовірності заповнення журналу реєстрації прибуткових і видаткових касових документів,

правил ведення облікових реєстрів; відповідності даних аналітичного та синтетичного обліку, головної книги та звітності; оприбуткування надходжень готівки; дотримання встановлених лімітів залишку готівки в касі; цільового використання готівки; дотримання порядку видачі готівки під звіт; дотримання граничних обмежень на здійснення готівкових розрахунків; витрачання готівки з виручки на виплати, пов'язані з оплатою праці [72].

Джерелами інформації для аудиту грошових коштів у касі підприємства є: головна книга; касова книга, прибуткові і видаткові касові ордери; Журнал реєстрації прибуткових і видаткових касових документів; Книга обліку прийнятих, виданих касиром грошей; чеки на отримання готівки; виписки банку; авансові звіти; посвідчення на відрядження; акти на закупівлю; повідомлення банку про встановлення ліміту готівки в касі; розрахунково-платіжні (платіжні) відомості на виплату заробітної плати, відпускних, матеріальної допомоги та інших виплат; форма річної фінансової звітності № 1 «Баланс»; Форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»; форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» тощо.

Відзначимо, що вибір методів і техніки проведення аудиту залежить від різних чинників, зокрема, від особливості роботи підприємства, інтенсивності касових операцій, форми ведення бухгалтерського обліку, обсягу документообігу тощо. Основними методичними прийомами під час аудиту грошових коштів є інвентаризація, перевірка документів за формою, суттю та змістом, арифметична, логічна, експертна, зустрічна перевірка, прийом взаємного контролю операцій і документів, оцінка документів за даними кореспондуючих рахунків, опитування тощо.

Особлива увага аудитора має бути зосереджена на правильності оформлення касових документів. Під час дослідження звіту касира та доданих до нього документів аудитор зіставляє номери останніх прибуткових і видаткових касових ордерів із записами в журналі реєстрації для перевірки у повноті обліку останніх касових операцій. Результати перевірки правильності

та своєчасності оформлення касових документів оформляють за допомогою робочого документа аудитора.

Під час перевірки дотримання підприємством ліміту залишку готівки в касі визначається встановлений установою банку розмір ліміту; з'ясовують, як підприємство дотримується ліміту залишку готівки, своєчасності повернення в банк невитрачених у строк коштів, які видані на оплату праці та інші виплати. Понадлімітні залишки готівки в касі визначаються за способом порівняння залишків на кінець дня у звіті касира з встановленим лімітом за кожний день. У випадку виявлення перевищення ліміту, аудитор з'ясовує його причини та загальну суму понадлімітних залишків. Зазначимо, що за перевищення встановленого ліміту залишку готівки в касі чинним законодавством передбачені фінансові санкції у двократному розмірі суми виявленої понадлімітної готівки за кожен день.

Важливим завданням аудиту касової дисципліни є перевірка цільового використання готівки, отриманої з рахунку банку. Призначення коштів вказується на зворотній стороні грошового чека і після отримання коштів підприємство зобов'язане його дотримуватися. Враховуючи зазначене, для перевірки дотримання цільового використання грошових коштів аудитор звіряє дані звітів касира, касової книги, виписок банку, видаткових і прибуткових касових ордерів, а також інші документи, які відображають витрачання готівки за призначенням [61].

За результатами перевірки встановлюють факти нецільового використання готівки та з'ясовують їх причини.

Під час перевірки оприбуткування надходжень готівки здійснюється аналіз касових оборотів надходження готівки з банку. Оприбуткування повинно бути повним і своєчасним, що підтверджується звіркою даних касової книги, банківських виписок (за сумами і датами грошових коштів, отриманих з рахунків у банку), прибуткових касових ордерів (за сумами і датами грошових коштів) та ін. Готівка, яка виявлена у касі підприємства і не підтверджена

прибутковими пасовими ордерами, вважається неоприбуткованою в касі та повинна зараховуватися у дохід підприємства.

У процесі аудиту грошових коштів у касі перевіряється дотримання порядку видачі підприємствами готівки під звіт (дотримання вимог, встановлених термінів подання до бухгалтерії авансових звітів та своєчасності повернення невикористаних залишків авансових сум, цільове їх витрачання). Факт порушень з'ясовують за результатами перевірки звітів касира, видаткових касових ордерів, авансових звітів підзвітних осіб і доданих до них підтверджувальних документів. Грошові кошти, які не повернуті своєчасно підзвітною особою у касу підприємства, арифметично додаються до залишку готівки в касі за кожен день.

Типовими порушеннями, які виявляють під час аудиту грошових коштів, є: відсутність укладеного договору про повну матеріальну відповідальність з касиром; відсутність наказу керівника про виконання функцій касира іншим працівником; порушення встановленого порядку проведення інвентаризацій; наявність виправлень і підчищень у касових документах; відсутність підписів окремих членів інвентаризаційної комісії; нестача або надлишок грошових коштів чи грошових документів; неправильна кореспонденція рахунків; невідповідність сум у касовому ордері та в звіті касира; відсутність підписів керівника, головного бухгалтера, касира; неповне оприбуткування грошових коштів; видача готівки під звіт особам без повного звіту за попередній аванс; недостовірність підписів осіб, які отримали гроші; порушення термінів повернення невикористаних сум підзвітними особами; перевищення законодавчо встановлених норм розрахунків готівкою [79].

У касах підприємства можуть зберігатися, крім готівки, грошові документи. Грошовими документами є поштові марки, путівки на санаторно-курортне лікування, проїзні квитки тощо. Їх особливістю є те, що вони не можуть бути використані в якості засобів платежу, однак виконують роль грошових документів вузького та спеціального призначення.

Зазначимо, що для обліку грошових документів Планом рахунків передбачено рахунок 331 «Грошові документи в національній валюті» та 332 «Грошові документи в іноземній валюті».

Необхідним методичним прийомом під час перевірки грошових документів є інвентаризація, за результатами якої складається відповідний акт. Отримані результати необхідно порівняти із даними синтетичного й аналітичного обліку, а також перевірити відповідність їх інформації. Важливим об'єктом аудиту грошових документів є організація аналітичного обліку грошових документів, який ведеться за їх видами. Перевіряючи відображення в обліку операцій з грошовими документами, необхідно звертати увагу на джерела їх надходження та дотримання порядку списання. Зокрема, під час перевірки операцій щодо придбання і видачі путівок у санаторії, будинки відпочинку тощо слід з'ясувати, за рахунок яких джерел ці путівки були придбані, яку частину їхньої вартості не оплачують отримувачі, чи вчасно і у повному обсязі надходять у касу гроші від отримувачів путівок.

Наступним напрямом є перевірка грошових коштів у дорозі. Під час перевірки цього виду операцій встановлюють: правомірність віднесення грошових коштів на субрахунки 333 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті» та 334 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті»; повноту та своєчасність зарахування грошових коштів у дорозі на відповідні рахунки в банках, обчислюють тривалість перебування коштів у дорозі. У випадку встановлення неправильного списання грошових коштів у дорозі або фактів приховування чи розкрадання коштів необхідно виявити суму нанесеного збитку та визначити, як це вплинуло на достовірність фінансової звітності.

Під час перевірки операцій з еквівалентами грошових коштів розглядають правомірність віднесення фінансових інвестицій до цієї категорії активів, тобто визначають термін, на який вони придбані, чиможуть вони вільно конвертуватись у готівку, який ризик зміни їх вартості. Перевіряють наявність документів, які підтверджують право власності на еквіваленти грошових коштів.

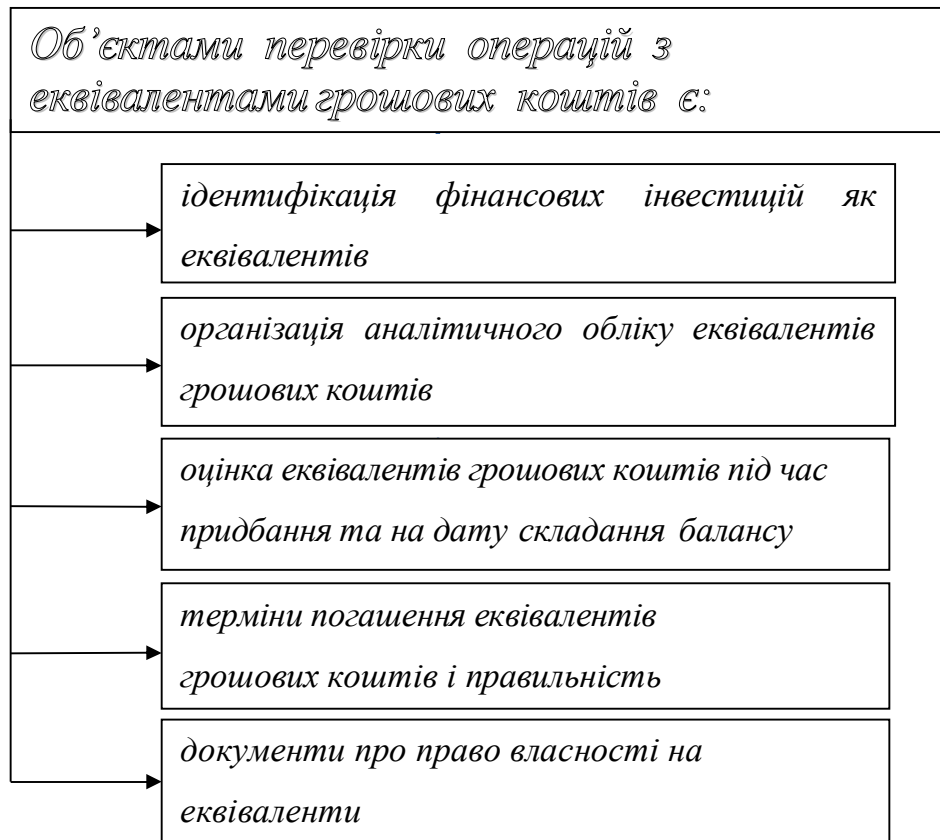

Рис. 3.3. Об'єкти перевірки операцій з еквівалентами грошових коштів

Зібрані докази щодо виявлених порушень в обліку еквівалентів грошових коштів підприємства відображують у робочих документах аудитора та використовують на етапі узагальнення результатів перевірки та складання підсумкової документації.

Об'єктами аудиту грошових коштів на поточному рахунку в банку та банківських операцій є: наявність у підприємства поточних та інших рахунків у банках; законність операцій, які здійснюються на цих рахунках; правильність документального оформлення банківських операцій; повнота і відповідність сплачених коштів виставленим рахункам; відповідність сум, вказаних у виписках банку сумах, відображеним у первинних розрахункових документах; достовірність і доцільність здійснення банківських операцій; правильність відображення банківських операцій на бухгалтерських рахунках [80].

Під час аудиту необхідно впевнитись у наявності всіх виписок банку з рахунків підприємства. Якщо виявиться, що певна кількість виписок у справах підприємства відсутня, необхідно отримати в банку засвідчені копії.

Вірогідність виписок визначають як за їх зовнішніми ознаками (наявність необхідних реквізитів, підписів, штампів банку тощо), так і зустрічної перевірки, на всіх виписках повинен бути штамп банку. Виправлення у виписках засвідчується підписом головного бухгалтера і гербовою печаткою. Зустрічній перевірці обов'язково підлягають виписки з підчистками і виправленнями, не підтвердженими банком.

Важливо перевірити повноту та достовірність банківських виписок і прикладених до них документів. Повноту встановлюють за їх нумерацією по сторінках і переносом залишку коштів на рахунку. Залишок коштів на кінець періоду в попередній виписці банку повинен дорівнювати залишку коштів на початок періоду в наступній виписці. Окрім того, слід переконатись, що всі здійснені через банк операції є вірогідними і підтверджені відповідними документами. Трапляються випадки, коли їх підробляють або прикладають не повністю, що дає можливість, застосовуючи неправильну кореспонденцію рахунків, приховати в обліку зловживання на певні суми. Водночас виявляється правильність кореспонденції рахунків і записів в облікових регістрах, тому що інколи зловживання можуть бути приховані шляхом складання неправильних бухгалтерських проведень, не підтверджених документами, а також сторонніх записів без документальних підтверджень або неправильним підрахунком чи переносом підсумків з однієї сторінки регістру на іншу.

Важливим завданням аудитора є також перевірка правильності й обґрунтованості перерахування коштів за товарно-матеріальні цінності, для чого порівнюють суми, вказані в платіжних документах, з даними виписки банку і записи на рахунках 63 «Розрахунки і постачальниками і підрядниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами». У даному випадку за прибутковими документами перевіряють повноту та правильність оприбуткування товарно-

матеріальних цінностей. Якщо у аудитора є сумніви в справжності документів чи в достовірності операцій, необхідно провести їх зустрічну перевірку з постачальниками продукції.

Перевіряючи видаткові банківські документи, необхідно групувати в окремій відомості всі оплачені штрафи, неустойки та інші платежі, пов'язані з порушенням договірних умов, що дасть змогу потім перевірити повноту відображення їх на відповідних рахунках і вжиті підприємством заходи щодо відшкодування за рахунок винних осіб суми заподіяної шкоди. Перевіркою банківських документів за суттю встановлюють, чи не допускаються неправильні перерахування авансів і платежів за безтоварними рахунками або оплата рахунків інших організацій, які не мають відношення до підприємства, яке перевіряють.

Операції з чековими книжками аналізуються з точки зору їх правильності, характеру і повноти оплати. З'ясовують, чи не проводилась оплата лімітованими чеками видатків, які не вносилися в авансові звіти підзвітних осіб, які здійснені готівкою.

Об'єктом контролю аудитора можуть бути операції з переказами грошей з поточного рахунку на рахунки в ощадних банках, тому що вони можуть бути пов'язані з передачею грошей підставним особам та з крадіжками коштів. Ретельно вивчають обґрунтованість списання грошей з рахунків підприємства в банках в дебет рахунків витрат виробництва (обігу), прибутків, збитків, видатків майбутніх періодів.

Отже, метою аудиту операцій з грошовими коштами є отримання достатніх доказів впевненості в ефективності їх використання, достовірності відображення та розкриття інформації згідно з діючими принципами та твердженнями подання фінансової звітності, підтвердження достатності вільних грошових коштів для подальшої діяльності підприємства.

3.3 Методика аудиту звіту про рух грошових коштів

Розробка чіткої та ефективної методики проведення аудиту є найголовнішим завданням аудиту в цілому. Від неї залежить результат, який прагне досягти будь-який аудитор – висловлення неупередженої думки щодо достовірності звітності підприємства, тобто надання оцінки правильності складання звітності за встановленими формами та відповідності чинному законодавству України.

Думка аудитора про достовірність або недостовірність бухгалтерської звітності повинна базуватися на отриманій у ході проведення аудиту інформації.

Для методики важливим є визначення сукупності методів, способів і прийомів, що можуть використовуватися у процесі дослідження.

З метою вирішення питання щодо класифікації методів, способів і прийомів дослідження, необхідно визначитися з сутністю методу, способу та прийому.

Методи – це втілення єдності суб'єкта пізнання з врахуванням того, що в будь-якому вигляді людської інструментальної діяльності одночасно змінюються об'єкти, розкриваючи свої властивості, і суб'єкти, збагачуючись новими знаннями про предметний світ [6].

В абстрактному змісті, а не лише в науковому, про метод можна говорити двояко, а саме – як про сукупність способів дій з досягнення поставленої мети і як про сукупність інструментів[6].

У загальному метод є сукупністю способів дії. У свою чергу, спосіб – це дія або система дій, яка застосовується при виконанні певної роботи, при здійсненні чогось. Прийом визначається як окрема дія, рух, спосіб в здійсненні чогось [37].

Виходячи з цього, метод є сукупністю прийомів і дій, які реалізуються певним чином – способами.

Перевірку аудитора потрібно ґрунтувати на загальнонаукових методах, які допомагають визначити та правильно оцінити поставлене завдання, обрати напрями дослідження.

Для конкретизації останніх відповідно до сфери, з якою пов'язані поставлені питання, застосовувати методи, які б відповідали галузі спеціалізації аудитора та сприяли з'ясуванню істини.

З метою проведення дослідження за конкретними питаннями аудитор застосовує методи та прийоми документального господарського контролю, економічного аналізу, статистики, економетрії.

Аудитор повинен узгоджувати використання ряду способів фактичного та документального контролю з замовником, що визначає специфіку його методики.

Незважаючи на обмеження прав щодо застосування методів дослідження, аудитор повинен знати зміст і порядок використання методів фактичного контролю. Така необхідність виникає у зв'язку з тим, що аудитор повинен вміти оцінювати результати застосування таких прийомів.

Необхідно відзначити, що в процесі дослідження аудитор має право проводити зустрічну перевірку тільки після надання йому відповідних документів, оскільки самостійне звернення до підприємств-замовників аудиту з вимогою надати необхідні документи для зустрічної перевірки виходить за межі його компетенції.

Аудитор може звернутися з клопотанням до замовника про проведення зустрічної перевірки і використовувати в процесі проведення аудиту або лише її результати, у разі їх надання аудитору, або здійснити спільну з представниками підприємства зустрічну перевірку.

Доповнюють та конкретизують загальнонаукові методи спеціальні методичні прийоми господарського контролю, економічного аналізу та математики. При цьому основним завданням аудитора є вибір з них найбільш

ефективних і доцільних, які дають змогу провести аудит найбільш повно та об'єктивно й сформулювати правильні висновки.

Метод господарського контролю як практичної діяльності має досить складну структуру, яка складає передумову виникнення ряду термінологічних проблем.

Так, виділяють види господарського контролю за методами здійснення (ревізія, аудит, обстеження, перевірка тощо), кожен з методів має різні способи його організації (суцільний, вибірковий, комбінований), а також передбачає застосування різних методичних прийомів (групи прийомів документального і фактичного контролю) [6].

Узагальнюючи наведену вище інформацію, підсумуємо, що:

- при аудиті звіту про рух грошових коштів, аудитор використовує три основні групи прийомів: прийоми документального контролю, розрахунково-аналітичні прийоми, прийоми фактичного контролю;
- дані прийоми аудиту використовуються в певному порядку: перевірка звітності за формою; перевірка звітності за змістом; економічний аналіз показників.

Правильно визначені та обрані прийоми та способи складають ефективну методичку проведення аудиту.

Під методикою аудиту розуміємо вміння фахівця застосовувати в кожному конкретному випадку процедури, способи та прийоми дослідження документів, записів і господарських операцій, розроблені наукою.

Дані способи та прийоми дають можливість провести аудит системно, в найбільш доцільній послідовності, та безпомилково висловити свою думку.

При цьому важливо правильно обрати методичні інструменти аудиту, врахувати їх адекватність предмету дослідження, об'єктивність, надійність, орієнтацію на комплексність, оперативність та якість аудиту.

В процесі здійсненого дослідження ми дійшли висновку, що в аудиті не може існувати методів, а використовуються лише прийоми та способи.

Однак, в наш час методичні прийоми аудиту, які б розкривали способи та послідовність дослідження фінансової звітності підприємств залишаються не розробленими.

Нині аудит звіту про рух грошових коштів вимагає відлагодження його методики. Виходячи з того, що можливим є проведення обов'язкового та ініціативного аудиту даного звіту, різниці у переліку їх завдань, методика аудиту також відрізнятиметься. Перед розглядом сучасного стану та розробкою пропозицій з удосконалення методики аудиту звіту про рух грошових коштів необхідно визначити, що є джерелом інформації для здійснення його перевірки.

До загальних джерел належать: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до фінансової звітності, Головна книга, первинні документи за касовими і банківськими операціями з грошовими коштами, облікові реєстри поточного обліку операцій з грошовими коштами (відомості, книги); банківські виписки; договори, контракти, угоди, на підставі яких виконувалися платежі (надходження) грошових коштів; матеріали інвентаризації каси; відповіді на запит у банк, до постачальників, покупців, страхових компаній з підтвердження здійснених платежів грошовими коштами; робочі документи внутрішнього аудитора; інформація, отримана від керівництва підприємства-клієнта; дані із зовнішніх джерел про валютні курси тощо.

Розглянемо детально джерела інформації та показники, які аудитор може використати для перевірки статей звіту про рух грошових коштів, який складається щорічно і вимагає обов'язкового аудиту (табл. 3.6).

З таблиці 3.6. можна побачити, що кількість інформації, яку можна отримати із фінансової звітності підприємства, необхідної для аудиту звіту про рух грошових коштів, досить незначна. Вся інша необхідна інформація формується аудитором на основі існуючих розрізів аналітичного обліку, якщо такі є на підприємстві, або ж самостійно здійснюють розподіл необхідних

первинних документів за певними напрямками використання або надходження грошових коштів.

Таблиця 3.6

Використання показників фінансової звітності при складанні звіту про рух грошових коштів

Форма звітності	Номер рядку	Назва показника
Баланс	1165	Грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті
	1605	Векселі видані
	1610	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги
	1635	Поточні зобов'язання за розрахунками з одержаними авансами
	1620	Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом
	1621	Поточні зобов'язання за розрахунками з позабюджетних платежів
	1625	Поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування
	1630	Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці
	1640	Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками
	1645	Поточні зобов'язання за розрахунками із внутрішніх розрахунків
	1690	Інші поточні зобов'язання
	1665	Доходи майбутніх періодів
Звіт про фінансові результати	2120	Інші операційні доходи
	2180	Інші операційні витрати
	2200	Дохід від участі в капіталі
	2220	Інші фінансові доходи
	2240	Інші доходи
	2255	Втрати від участі в капіталі
	2270	Інші витрати
	2350	Прибуток
	2355	Збиток
	2515	Амортизація

Для дослідження комплексної методики аудиту звіту про рух грошових коштів, яка забезпечила б логічну детальну перевірку даного звіту, на рис. 3.4. наведено схему проведення такої перевірки.

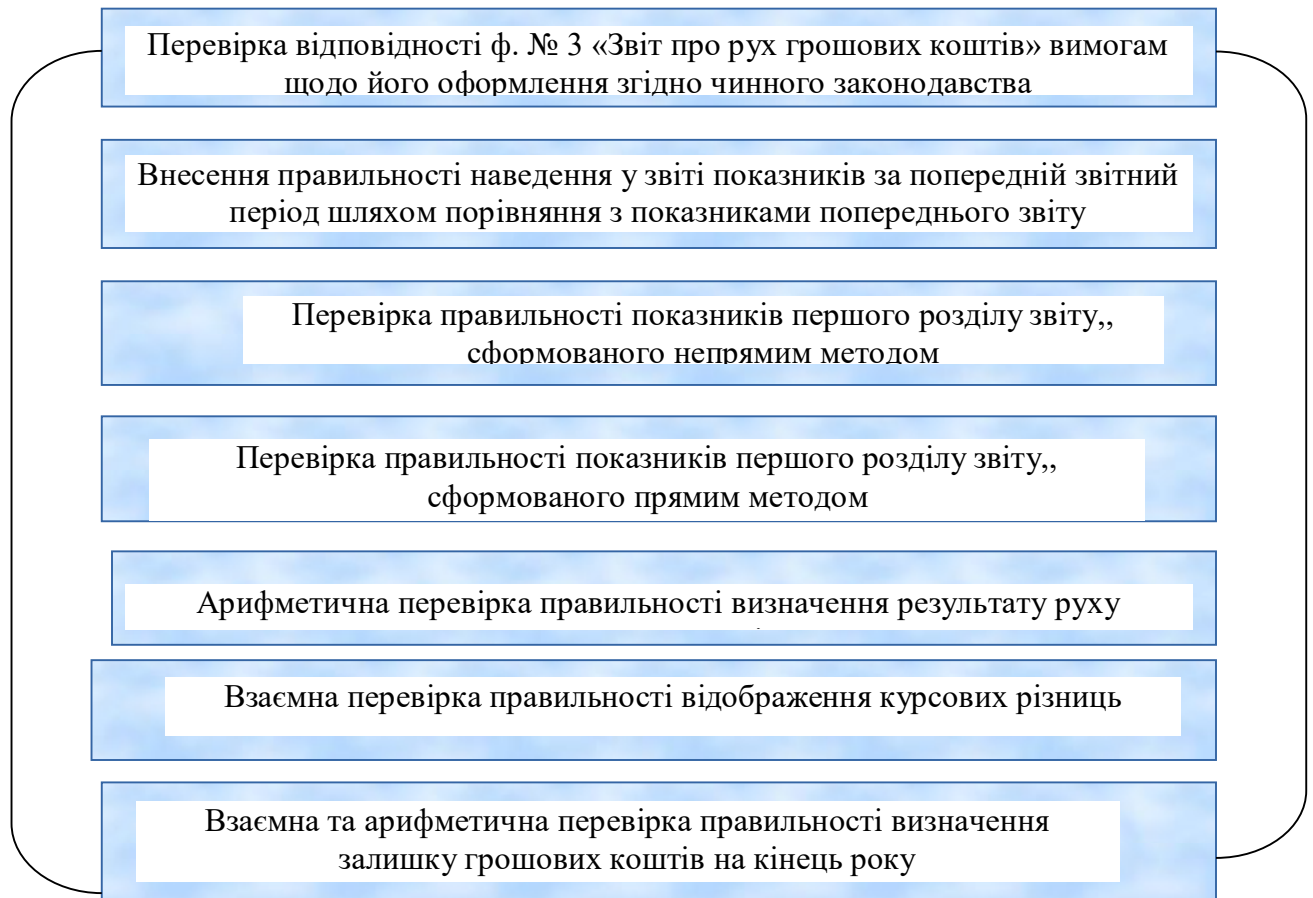

Рисунок 3.3. Схема проведення аудиту звіту про рух грошових коштів

Звіт про рух грошових коштів складається з метою надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, які відбувалися в грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Аудитор повинен знати, що до грошових коштів відносять готівку (у касі в національній та іноземній валютах), кошти на рахунках у банках (поточних та інших рахунках в національній та іноземній валютах) та депозити до запитання.

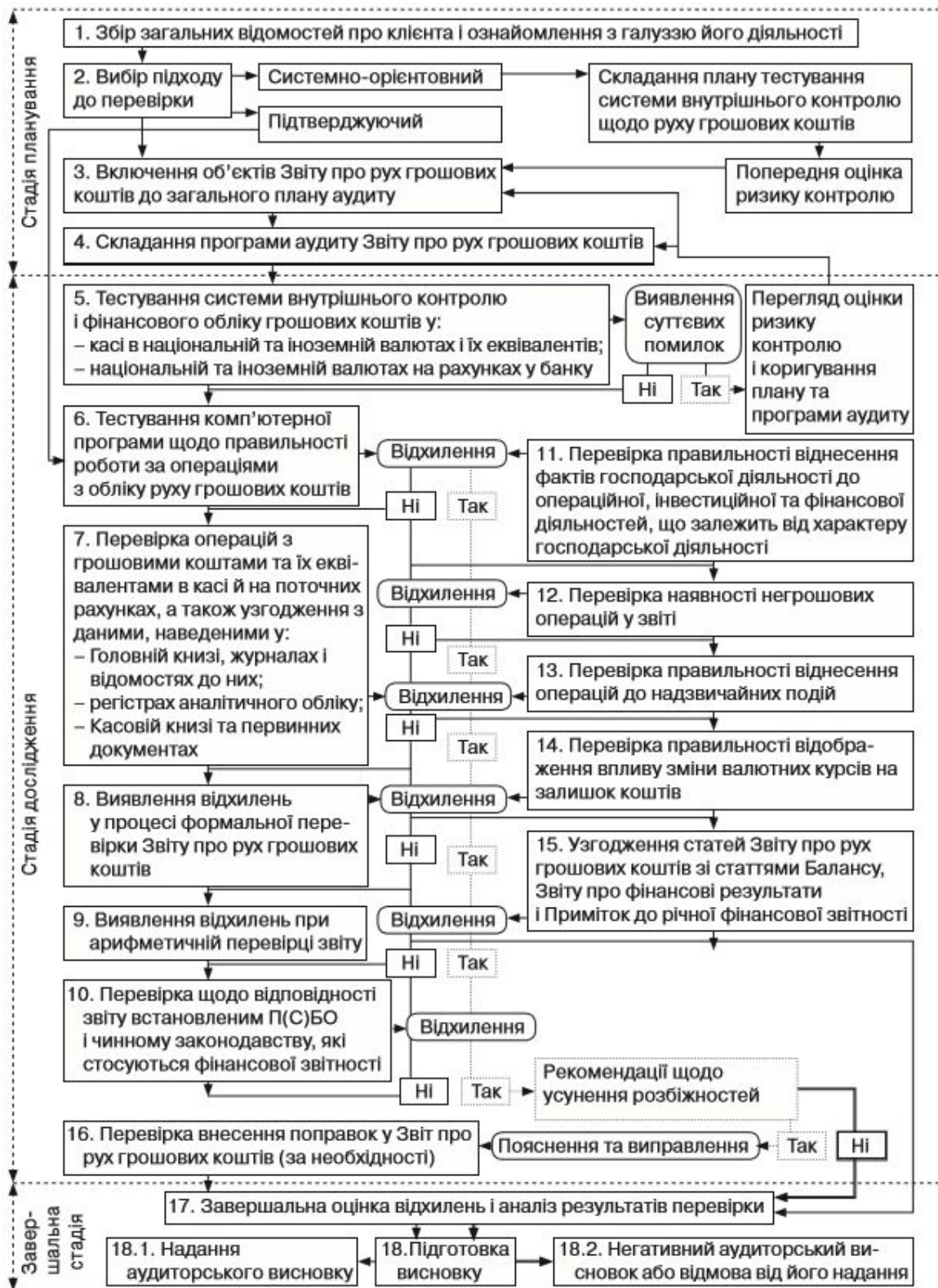

Рис. 3.4. Алгоритм проведення аудиту Звіту про рух грошових коштів

Звіт про рух грошових коштів взаємопов'язаний з Балансом та Звітом про фінансові результати. Звіт про рух грошових коштів використовується разом з іншими формами фінансової звітності для: оцінювання змін у чистих активах, фінансовій структурі, впливу на суми й час потоків грошових коштів з метою коригування відповідно до умов та можливостей, що змінилися. Дані про рух грошових коштів у Звіті відображаються протягом звітного періоду в результаті класифікації за видами діяльності: операційна, інвестиційна й фінансова.

Формування інформаційного поля Звіту про рух грошових коштів для аудиторської перевірки потребує особливої уваги, оскільки необхідно правильно віднести грошові потоки до операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, адже виникає ризик їх недостовірного відображення і невідповідності реальному стану справ на підприємстві. З огляду на це В. В. Ясишеною запропоновано алгоритм проведення аудиторської перевірки Звіту про рух грошових коштів (рис. 2.3),[85].

При здійсненні перевірки необхідно пересвідчитися, що такі статті Балансу як «Векселі одержані», «Дебіторська заборгованість за розрахунками з виданих авансів», «Інша поточна дебіторська заборгованість», «Інші оборотні активи», «Витрати майбутніх періодів» пов'язані з операційною діяльністю. Збільшення дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду порівняно з початком звітного періоду означає, що частина доходу від реалізації у вигляді грошових коштів не надійшла на підприємство, тому зазначену суму потрібно вирахувати з прибутку від операційної діяльності.

Водночас зменшення дебіторської заборгованості свідчить про те, що сума надходження коштів від покупців більша за виручку від реалізації продукції, цю суму необхідно додати до суми прибутку від операційної діяльності. Якщо у звітному періоді відбувалося збільшення запасів (вважається, що вони придбані за грошові кошти і не пов'язані з результатами дооцінки), то суму збільшення необхідно вирахувати із суми операційного прибутку. Зменшення запасів не пов'язане з видатком грошових коштів потрібно додати до суми операційного

прибутку. На суму збільшення запасів у результаті їх дооцінки зменшується сума коригування операційного прибутку. За статтею Зменшення (збільшення) витрат майбутніх періодів перевіряють правильність відображення зменшення (збільшення) витрат майбутніх періодів. Як надходження слід відображати зменшення, а як видаток — відповідно збільшення витрат майбутніх періодів.

Це зумовлено тим, що зменшення витрат майбутніх періодів пов'язане з їх списанням на витрати і не призводить до виплат грошових коштів. Навпаки, збільшення витрат майбутніх періодів пов'язане з виплатою коштів і тому відображається як видаток. За статтею Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань перевіряють правильність відображення збільшення (зменшення) поточних зобов'язань.

Як надходження необхідно відображати збільшення, а як видаток — відповідно зменшення за статтями розділу «Поточні зобов'язання». При цьому не враховують такі статті, як «Короткострокові кредити банків», «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками», сум зобов'язань за відсотками та інших зобов'язань, не пов'язаних з операційною діяльністю.

Також не враховуються зміни у складі поточних зобов'язань, які є наслідком негрошових операцій інвестиційної діяльності та фінансової діяльності (погашення поточного зобов'язання шляхом передачі необоротних активів і фінансових інвестицій, зарахування внесків до капіталу тощо) або виправлення помилок минулих років.

За статтею Збільшення (зменшення) доходів майбутніх періодів потрібно перевірити правильність відображення збільшення (зменшення) доходів майбутніх періодів. Як надходження потрібно відображати збільшення, а як видаток — відповідно зменшення в складі доходів майбутніх періодів. Тому що збільшення доходів майбутніх періодів відбувається в результаті надходження коштів, а зменшення — із зарахуванням їх частини до прибутку.

Методика аудиторської перевірки операцій з грошовими коштами, для якої звіт про рух грошових коштів є одним із джерел, що допомагають визначити напрями аудиторської перевірки операцій з грошовими коштами, повинна вирішувати наступні завдання:

- перевірка дотримання підприємством-клієнтом форми звіту про рух грошових коштів і вимог щодо його складання;
- перевірка наданого звіту про рух грошових коштів на арифметичну точність;
- перевірка узгодженості показників звіту про рух грошових коштів з показниками інших форм фінансової звітності;
- перевірка правильності класифікації статей звіту про рух грошових коштів;
- перевірка правильності визначення чистого руху грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- підтвердження загальної суми руху грошових коштів за звітний період за трьома видами діяльності;
- пересвідчення в тому, що внутрішні зміни у складі грошових коштів не включено до звіту;
- перевірка достовірності та відповідності показників звіту про рух грошових коштів даним Головної книги, регістрами синтетичного та аналітичного обліку, первинним документам;
- перевірка ведення поточного бухгалтерського обліку грошових коштів, правильність складання облікових регістрів синтетичного й аналітичного обліку;
- переконання у правильності переведення грошових коштів з іноземної валюти у національну;
- контроль повноти відображення необхідності інформації про грошові кошти у Примітках до звітності;

- оцінка надійності системи внутрішнього контролю операцій з грошовими коштами.

Отже, результати проведеного дослідження досліджено методика аудиту звіту про рух грошових коштів, що враховує методи складання вказаного. Розглянута методика, що об'єднує напрями перевірки розділів звіту за прямим та непрямим методами, дає змогу оптимізувати та підвищити обґрунтованість, достовірність його результатів.

За результатами проведеного аналізу встановлено, що ПАП «Обрій» слід підвищити рівень ліквідності балансу, а також коефіцієнта абсолютної ліквідності для вчасного погашення термінових зобов'язань. Широкий спектр розрахованих показників дав змогу виявити слабкі місця формування грошових потоків підприємства та охарактеризувати їх, а саме: потребу в підвищенні коефіцієнта ліквідності грошових потоків та рівня ефективності їх використання, а також регулюванні рівномірності та синхронності позитивного і від'ємного грошових потоків, підвищенні рівня використання власних коштів для покриття своїх потреб.

Метою аудиту операцій з грошовими коштами є отримання достатніх доказів впевненості в ефективності їх використання, достовірності відображення та розкриття інформації згідно з діючими принципами та твердженнями подання фінансової звітності, підтвердження достатності вільних грошових коштів для подальшої діяльності підприємства. Досліджено етапи й завдання контролю обліку грошових коштів на підприємстві у формі аудиту та визначено контрольні процедури на кожному етапі контролю. Визначено завдання аудиту, що полягають у наданні рекомендацій керівництву підприємства, які спрямовані не лише на усунення недоліків, порушень, а й на встановлення їх причин та удосконалення системи управління в цілому при здійсненні операцій з грошовими коштами.

Аудит звіту про рух грошових коштів вимагає чіткої та обґрунтованої технології, що ґрунтується на знанні та використанні методики складання звіту

про рух грошових коштів. У результаті проведеного дослідження досліджено методику аудиту звіту про рух грошових коштів, що враховує методи складання вказаного. Розглянута методика, що об'єднує напрями перевірки розділів звіту за прямим та непрямим методами, дає змогу оптимізувати та підвищити обґрунтованість, достовірність його результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамчук М. Ю. Бухгалтерський облік : конспект лекцій / М. Ю. Абрамчук, В. І. Лисиця, Ю. Г. Гуменна. – Суми : СумДУ, 2016. – 356 с.
2. Авраменко, Олександр Олександрович. Грошово-кредитна політика України в системі забезпечення економічної безпеки : автореф. дис. ...канд. екон. наук : 21.04.01 / Авраменко Олександр Олександрович ; Нац. ін-т стратег. дослідж. - Київ, 2016. - 24 с.
3. Адамик Б.П. Монетарна політика Національного банку та її вплив на рівень інфляції в Україні // Світ фінансів. – 2008. – № 2. – С. 27-33
4. Адамик Б.П. Особливості інституційної організації державного регулювання діяльності банків в Україні / Б.П. Адамик // Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ. – 2013. – Том 14. № 2. – С. 6-11.
5. Адамик Б.П. Трансформація парадигми державного регулювання банківської діяльності в умовах фінансової кризи / Б.П. Адамик // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1. – С. 7-18.
6. Адамик О.В. Розмежування понять «автоматизовані», «комп'ютерні» та «інформаційні» системи бухгалтерського обліку // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – 2016. – № 26 (1)
7. Адамик О.В. Способи формування в обліку податкового зобов'язання з податку на прибуток // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – №1. – С. 20-25
8. Арешонков В.В. Проблеми призначення та проведення комплексних експертиз під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень / В.В. Арешонков // Юридична психологія. - 2015. - № 1. - С. 90-100.
9. Артюх О. В. Податковий аудит у системі фінансового контролю : монографія / О. В. Артюх. - Одеса : Гельветика, 2018. - 412 с.
10. Балабанов И. Т. Деньги и финансовые институты / Балабанов И.Т., Гончарук О. В., Савинская Н. А. – СПб. : Питер, 2006. – 224 с

11. Балла І.В. Аудит : навч.-метод. посіб. / І. В. Балла, А. О. Вольська, І. Л. Гуменюк ; Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т. - Кам'янець- Подільський : ПДАТУ : Рута, 2017. - 170 с.
12. Бланк И. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. - 796
13. Бондар В.П. Документальне забезпечення аудиту сільськогосподарських підприємств : посібник / Бондар Валерій Петрович, Бондар Юлія Валеріївна, [Нестеренко І. І.]. - Київ : ННЦ "Ін-т аграр. економіки", 2016. - 317 с.
14. Бондар М. І. [та ін.] “Звітність підприємства” - К. : Центр учб. літ., 2015. - 570 с. : табл. - Бібліогр.: с. 479-482.
15. Бондарева Е. Движение денежных средств в русле отчетности / Е. Бондарева // Бухгалтерия. – 2006. – №5(628). – С.76-83.
16. Будяк В. Звіт про рух грошових коштів як джерело інформації для управління прибутком підприємства / В.Будяк // Економіка. Фінанси. Право. – №3. – 2006 р. – С. 28-30.
17. Вакульчик Олена Михайлівна. Аудит за міжнародними стандартами = Audit according to international standarts : [підручник] / О. М. Вакульчик, В. В. Фесенко, О. О. Книшек ; Ун-т мит. справи та фінансів. - 2-ге вид., допов. та перероб. - Дніпро : УМСФ, 2018. - 178 с.
18. Васина А. А. Финансовая диагностика и оценка проектов / А. А. Васина. – СПб. : Питер, 2004. – 448 с.
19. Власенко В.В. Проблема розрахунку реальної процентної ставки за споживчими кредитами комерційних банків при проведенні судовоекономічних експертиз / В.В. Власенко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. - 2014. - Вип. 14. - С. 324-329.
20. Володина Н. В. Анализ денежных потоков на базе отчета о движении денежных средств (опыт ряда европейских стран) / Н. В. Володина // Вестник Финансовой академии. – 2007. – №2 (14). – С.50-54.
21. Вороновська О. В. Аудит агропромислових підприємств : [навч. посіб.] / О. В. Вороновська, Л. А. Сахно. - Мелітополь : Вид. будинок Мелітоп. міськ. друк.,

2017. - 188 с.

22. Гадзевич О. І. Аналіз стану грошових розрахунків як засіб підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства / О. І. Гадзевич // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2015. – 128с.

23. Гнатенко Є.П. Проблеми обліку грошових коштів на підприємстві / Є.П. Гнатенко А.О. Гикава // Економіка суспільства. – 2016. – Вип. 5 – С. 421- 424.

24. Головка Т.В. Планування грошових потоків підприємства торгівлі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Головка Тетяна Володимирівна ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ, 2018. - 22 с.

25. Гора І.В. Комплексна судова експертиза в аспекті дослідження міжгалузевого інституту судових експертиз в судочинстві України / І.В. Гора // Вісник Академії адвокатури України. - 2014. - Т. 11, № 3. - С. 145- 153.

26. Господарський кодекс України №436-ІУ.- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

27. Господарсько-процесуальний кодекс України .- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

28. Гриценко Л. Л. Фінанси підприємств: практикум : навч. посіб. / Л. Л. Гриценко, О. В. Дейнека, І. М. Боярко. – Суми : Університетська книга, 2015. – с.285

29. Гроші та кредит: [Підручник] / [М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.] / ; за заг. ред. М.І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2001. – 602с.

30. Гусев К.О. Заходи стабілізації банківської системи України : монографія / Гусев Костянтин Олександрович. - Київ : Фенікс, 2017. - 127 с.

31. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Долан Эдвин Дж., Кэмпбелл Колин Д., Кэмпбелл Розмари Дж. ; пер. с англ. – СПб. : Санкт-Петербург оркестр, 1994. – 493 с.

32. Євтух О. Т. Інформаційна сутність грошей через призму сучасних фінансів / О. Т. Євтух // Фінанси України. – 2003. – №7. – С.3–8.

33. Єрешко Ю. О. Економічна сутність грошового потоку підприємства [Електронний ресурс] / Ю. О. Єрешко // Економічний вісник НТУУ "КПІ". – 2014.

34. Жовтанецька, Я.В. Антикризове управління фінансовою діяльністю банків : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Жовтанецька Ярина Всеволодівна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2018. - 20 с.

35. Завдов'єва І. Г. Про практику проведення судових експертиз, пов'язаних з визначенням фінансової можливості підприємств погашати заборгованість з виплати заробітної плати / І.Г. Завдов'єва // Криміналістичний вісник. - 2014. - № 1. - С. 108-112.

36. Завдов'єва І.Г. Особливості призначення і проведення комплексних комп'ютерно-технічних та економічних судових експертиз / І.Г. Завдов'єва К.Є. Макарук //Криміналістичний вісник. - 2014. - № 2. - С. 107-111.

37. Загорняк Н. До питання призначення судової експертизи у сучасному господарському процесі / Н. Загорняк // Часопис Академії адвокатури України. - 2015. - Т. 8, № 1. - С. 91-92.

38. Заднепровська (Поліщук), Світлана Петрівна. Облік, аналіз та аудит операцій з платіжними картками в банківських установах : монографія / С. П. Заднепровська (Поліщук), І. М. Парасій-Вергуненко ; Держ. ВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - Київ : КНЕУ, 2016. - 303 с.

39. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» № 2258-VIII від 01 жовтня 2018 року.- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>

40. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/996-14>

41. Закутня Альона Олександрівна. Розвиток грошово-кредитної політики на основі формування транспарентного середовища її реалізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Закутня Альона Олександрівна ; Сум. держ. ун-т. - Суми, 2017. - 24 с.

42. Зубілевич С. Я. Облік фінансових інструментів/С. Я. Зубілевич, І. Ю. Кравченко, О. О. Прокопенко, Д. Г. Школьніков, Н. С. Юрєвич. // USAID/IBTCSІ Проект реформи бухгалтерського обліку та аудиту в Україні. – 2014. – С. 320–339

43. Івахненков С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського

обліку та аудиту : [навч. посіб.] / С. В. Івахненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 349 с.

44. Івченко Л.В. Сутність грошових коштів: підходи до визначення / Л.В. Івченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 10. – С. 798-803.

45. Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах: Наказ Міністерства юстиції України від 24.12.2003 р. № 170/5. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11>

46. Інструкція про порядок і розміри відшкодування витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.96 р. №710. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-96-%D0%BF>

47. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз, затверджена Наказом Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

48. Калюга Є. В. Фінансово-господарський контроль у системі управління : [Монографія] / Є. В. Калюга. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.

49. Калюта Т.А. Етапи аудиту Звіту про рух грошових коштів / Т.А. Калюта // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. Житомир: ЖДТУ. – 2005. – № 1 (31). – С. 79-85.

50. Ковалев В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 768 с.

51. Кодекс України про адміністративні правопорушення №8073-Х.- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

52. Козій Н.С. Стабілізація грошового обігу в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Козій Наталія Сергіївна ; Держ. фіскал. служба України, Ун-т держ. фіскал. служби України. - Ірпінь, 2016. - 20 с.

53. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року.

54. Корягін М.В. Взаємозв'язок Звіту про рух грошових коштів з іншими формами звітності та типологія помилок при його складанні / М.В.Корягін // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №2. – С.31-37.

55. Корягін М.В. Звіт про рух грошових коштів: вітчизняний та міжнародний підходи / Корягін М.В., Височан О.С. // Проблеми економіки та управління. – 2003. – № 484. – С.104-109.

56. Корягін М.В. Методика відображення окремих господарських операцій у Звіті про рух грошових коштів / Корягін М.В., Височан О.С. // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – №9. – С.6-17.

57. Костюк Б.В. Податковий аудит діяльності суб'єктів господарювання: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Костюк Богдан Володимирович ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ, 2018. - 24 с.

58. Костюник О.В. Грошові кошти та особливості їх функціонування у фінансово – господарській діяльності підприємства / О. В. Костюник // / В.В. Арешонков // Юридична психологія. - 2015. -№ - С. 90-100.

59. Кримінальний кодекс України №2341-III. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

60. Кривцова Т.О. Судово-економічна експертиза розрахунків, пов'язаних із податком на доходи фізичних осіб: теоретико - методичні аспекти / Т.О. Кривцова // Економіка розвитку. - 2015. - № 1. - С. 46-53.

61. Кривцова Т.О. Удосконалення правового забезпечення судово-економічної експертизи як форми економічного контролю / Т.О. Кривцова // Бізнес Інформ.- 2015. - № 2. - С. 48-53.

62. Круш П. В. Гроші та кредит : навч. посібник для вчз / П. В. Круш, В. Б. Алексєєв / Нац. техн. ун-т України "Київ. політехн. ін-т". – К. : Центр учб. літ., 2016. – 216 с.

63. Лоханова Н. О. Проблемні питання обліку фінансових інструментів відповідно до вимог П(С)БО І МСФЗ / Н. О. Лоханова. // науковий вісник

Херсонського державного університету. – 2014. – С. 163–166

64. Магдич Ігор Петрович. Управління грошовими потоками в інвестиційній діяльності підприємства : автореф. дис канд. екон. наук: 08.00.04 / Магдич Ігор Петрович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2016. - 20 с.

65. Мельниченко О.В. Організація і методологія аналізу і аудиту електронних грошей в банках : автореф. дис д-ра екон. наук : 08.00.09 / Мельниченко Олександр Віталійович ; Житомир. держ. технол. ун-т. - Житомир, 2016. - 39 с

66. Мних Є.В. Фінансовий аналіз : підручник / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. – К. : КНТЕУ, 2014. – 536 с

67. Нагайчук В. В. Управління грошовими потоками підприємства [Електронний ресурс] / В. В. Нагайчук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014.

68. Облік і аудит: практикум дистанційного тестування : навч. посібник / за заг. ред.: М. Ф. Огійчука, Є. В. Калюги, В. Я. Плаксієнка ; М-во освіти і науки України. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Алерта, 2015. – 456 с

69. Огійчук М.Ф., Утенкова К.О. Організація і методика аудиту: навчальний посібник / М.Ф. Огійчук, К.О. Утенкова. – К.: Алерта, 2016.

70. Омельченко Л. С. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Л. С. Омельченко. – Маріуполь : ПДТУ, 2016. – 235 с.

71. Осмятченко В. Вплив інформаційних технологій на принципи і функції бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / В. Осмятченко. — 2014. — Вип. 1 (10). — С. 80-87.

72. Павликівська О. І. Аудит : навч. посіб. / О. І. Павликівська, О. Р. Кіляр, М. Т. Щирба. - Тернопіль : Паляниця В. А. [вид.], 2017. - 337 с.

73. Письменна Марія Сергіївна. Державний аудит та аналіз публічних закупівель: теорія, методологія та практика : монографія / М. С. Письменна ; Житомир. держ. технол. ун-т. - Київ : Центр учбової літератури, 2017. - 451 с.

74. Піскунова Н.О. Механізм управління грошовими потоками суб'єктів господарювання : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Піскунова Ніна

Олександрівна ; Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. - Дніпро, 2017. - 20 с.

75. Платонов Е. И. Современная интерпретация понятия „электронные деньги”: модель денежных обязательств / Е. И. Платонов, В. А. Кузнецов // Деньги и кредит. – 2002. – №9. – С. 30-35.

76. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів", - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0398-99>

77. Полупанов О.М. Предмет і завдання судової експертизи / О.М. Полупанов // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. - 2014. - № 12. - С. 72-75.

78. Проценко А. Т. Правове регулювання обігу електронних грошей : монографія / А. Т. Проценко ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. - Вінниця : Нілан, 2017. - 183 с. - Бібліогр.: с. 159-176.

79. П'ятак Т.В. Гроші і кредит : навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни / Т. В. П'ятак, Н. О. Власова ; Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". - Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2016. - 181 с.

80. Разборська О.О. Роль судово-бухгалтерської експертизи у вирішенні кримінальних та цивільних справ / О.О. Разборська, В.В. Ємець // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2014. - Вип. 3. - С. 309-317.

81. Самохин Ю. Отчет о движении денежных средств / Ю. Самохин // Бухгалтерские вести (Приложение к газете „Деловой Петербург”). – 2003. – №27.

82. Семенець А.П. Бухгалтерський облік та контроль електронних грошей: організація і методика : автореф. дис канд. екон. наук : 08.00.09 / Семенець Анна Павлівна ; Житомир. держ. технол. ун-т. - Житомир, 2017. - 20 с.

83. Скоморович Ірина Георгіївна. Еволюція та функціонування грошової системи в Україні : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.01 / Скоморович Ірина Георгіївна ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів, 2017. - 41 с.

84. Сорокина Е.М. Анализ денежных потоков предприятия: теория и практика в условиях реформирования российской экономики: [моногр.] / Е. М. Сорокина. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 176 с.

85. Стельмах Н.Є. Економіко-правова сутність судово-бухгалтерської експертизи в ринкових умовах господарювання / Н.Є. Стельмах // Облік і фінанси. - 2014. - № 4. - С. 64-68.

86. Сторожук Н. Судово-бухгалтерська експертиза: критичний огляд нормативно- правового регулювання, методології та організації // Бухгалтерський облік та аудит. – 2009. - №6. – С.43-49.

87. Терещенко М.К. Деякі аспекти удосконалення обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості підприємств // Економічний вісник. – 2014. – №1. – С. 107-112

88. Удренас Г.І. Призначення судових експертиз при розслідуванні шахрайств / Г.І. Удренас // Південноукраїнський правничий часопис. - 2014. - № 1. - С. 160-163.

89. Удренас Г.І. Призначення судових експертиз при розслідуванні шахрайств / Г.І. Удренас // Південноукраїнський правничий часопис. - 2014. - № 1. - С.160-163.

90. Ужва А.М. Вдосконалення судово-бухгалтерської експертизи валютних операцій на підприємстві / А.М. Ужва, С.В. Початкова // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(4). - С. 322-330.

91. Ужва А.М. Методика судово-бухгалтерської експертизи операцій з основними засобами / А.М. Ужва, В.С. Коханчук // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(4). - С. 304-309.

92. Ульянченко Ю.О. Методика судово-бухгалтерської експертизи операцій, пов'язаних з виробництвом і реалізацією продукції рослинництва / Ю.О. Ульянченко, О.В. Ковальова // Теорія та практика державного управління. - 2014. - Вип. 4. - С. 227-233.

93. Федчишина В.В. Місце та роль науково-судової експертизи в Україні у механізмі державного управління (1920 – 1923) / В.В. Федчишина // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. - 2014. - Вип. 3. - С. 124-134.

94. Финансы. Денежное обращение. Кредит : [учебник для вузов] /

[Дробозина Л.А., Окунева Л.П., Андросова Л.Д. и др.] ; под ред. Л. А. Дробозиной. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1997. – 479 с

95. Хомутенко О.В. Аналіз інформаційного забезпечення організаційної технології проведення судово-економічної експертизи / О.В. Хомутенко // Економіка і регіон. - 2012. - № 3. - С. 222-227.

96. Хомутенко О.В. Про предмет і об'єкт судової економічної експертизи / О.В.Хомутенко, С.В. Кудряшова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. - 2010. - Вип. 10. - С. 553-561.

97. Цивільний процесуальний кодекс України від №435-ІУ.- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

98. Чкан Ірина Олександрівна. Гроші та кредит : навч.-метод. посіб. / І. О. Чкан ; Тавр. держ. агротехнол. ун-т. - Мелітополь : Вид. будинок Мелітоп. міськ. друк., 2018. - 169 с.

99. Шавлюк Анна Олександрівна. Аудит ефективності ділового партнерства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Шавлюк Анна Олександрівна ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - Київ, 2016.

100. Ширенбек Х. Экономика предприятия: [учебник для вузов] : 15-е издание : пер. с немецкого / Хеннер Ширенбек. – СПб. : Питер, 2004. – 848 с.

101. Шпак Нестор Омелянович. Фінанси, гроші та кредит : навч. посіб. / Н. О. Шпак, Н. Б. Ярошевич, О. Я. Побурко ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2018. - 415 с.

102. Шум С.С. Нормативно-правове регулювання отримання судовим експертом винагороди за проведення судової експертизи / С.С. Шум // Форум права. - 2014. - № 1. - С. 537–541.